

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus LXII.

Fasc. 13.

KOVÁCS JUDIT

**A magánvád szabályozásának hazai története
az 1973. évi I. törvény megjelenéséig**

SZEGED
2002

Edit

Comissio Scientiae Studiorum Facultatis Scientiarum Politicarum et Juridicarum
Universitatis Szegediensis

ELEMÉR BALOGH, LÁSZLÓ BODNÁR, JÓZSEF HAJDÚ, ÉVA JAKAB,
JENŐ KALTENBACH, TAMÁS KATONA, JÁNOS MARTONYI,
FERENC NAGY, PÉTER PACZOLAY, BÉLA POKOL, JÓZSEF RUSZOLY,
IMRE SZABÓ, LAJOS TÓTH, LÁSZLÓ TRÓCSÁNYI

Redigit
KÁROLY TÓTH

Nota
Acta Jur. et Pol. Szeged

Kiadja

a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának
tudományos bizottsága

BALOGH ELEMÉR, BODNÁR LÁSZLÓ, HAJDÚ JÓZSEF, JAKAB ÉVA,
KALTENBACH JENŐ, KATONA TAMÁS, MARTONYI JÁNOS,
NAGY FERENC, PACZOLAY PÉTER, POKOL BÉLA, RUSZOLY JÓZSEF,
SZABÓ IMRE, TÓTH LAJOS, TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

Szerkeszti
TÓTH KÁROLY

Kiadványunk rövidítése
Acta Jur. et Pol. Szeged

ISSN 0324–6523 Acta Univ.
ISSN 0563–0606 Acta Jur.

I. A magánvád jogi alapja, alapfogalmai

Valamely büntetendő cselekmény megvalósulása esetén – akkor is, ha az csupán magánszemély jogát sértő vagy veszélyeztető jellegű –, nemcsak magánjellegű sérelemmel állunk szemben, hanem az egyben az állami jogrendbe is ütközik. Ezért megköveteltetik az állami fellépés a jogsértővel szemben. Ez a tétel azonban csak azon időktől kezdődően igaz, amikor felismerték, hogy a büntetőjog a köz- és nem a magánjog része.

A büntetőjog történetének kezdeti szakaszát a magánjogi jelleg uralta: a tiszta magánvád intézménye. A bűncselekményekben ekkor az egyes népek csupán a megtámadottnak és – a kollektív felelősségi eszme folytán – az ő közösségének érdekeit sértő magatartást látták meg. Ebből következően a jogsértés miatt aktorátusi minőségben csak a sértett, illetve hozzátartozói, később pedig törzsének tagjai emelhetek vádat. A per kizárólagos ura (dominus litis) a sértett volt, a hivatalbóli eljárás ismeretlen. Mindenütt alkalmazott intézmények a fejlődéstörténet első periódusában: bosszú (magán-és vérbörszú), tálió, megváltás (kompozíció). A kompozicionális rendszer vezetett át az állami büntetőhatalom kialakulásához.

A büntetőjog közjogi jellegének elismerésével megjelent az officialitás elve: a sértett arra irányuló kérelme nélkül, sőt akarata ellenére is megindították és lefolytatták a büntető eljárást. Ezért szükségesnek mutatkozott olyan hatóság megszervezése, melynek hivatalból kötelezettsége vádemelés útján az eljárás folyamatba tétele, és egyúttal az állami büntetőjogi igény érvényesülésének biztosítása. Elterjedt a közvádmonopólium elve: a bűnügyben a vád képviselője és kizárólagos ura az állami közhatóság, az ügyészéig lett. A nem hatósági vád képviselőt tehát a hatóság általi vádképviselőt váltotta fel.

A kérdés ezután az lett, hogy valóban mindig az állami vádhatóság képviselőjét illesse-e meg a vádérvényesítés, vagy az állam engedje-e meg egyes esetekben a közvádlón kívül másnak is a vádlókénti szereplést. A kontinentális vádképviselői rendszerek általában az ügyészi vádmonopólium főszabálya mellett mintegy kivételként elismerték a sértett általi vádképviselőt, melyet *magánvádnak* nevezünk.¹

A magánvád megítélésénél ellentétes szempontokat kell mérlegelni. Csekély súlyú bűncselekmények esetén egyfelől felesleges a vád hatósági képviselőjének fellépése,² másfelől annak munkaterhét is könnyíti a sértetti vádképviselő megengedése. Ilyen esetekben célszerű a vádérvényesítés jogát teljesen a sértettre ruházni (főmagánvád). Emellett súlyosabb bűncselekményeknél a magánvád a közvád hiányának pótlását is szolgálja: ha tévedésből, mulasztásból vagy más okból az ügyész nem emel vádat, a

¹ Európában a francia vádképviselői rendszer zárkózott el mereven a sértetti vádképviselői jogától: számára csak a polgári jogi igény érvényesítését tette lehetővé. Erről bővebben lásd a II. fejezetet.

² Az első büntető perjogi kódexünk, az 1896. évi XXXIII. tc. (Bp.) javaslatának indokolásázerint „egyes törvénysértésekre nézve fölösleges a közvád szabályát fenntartani”, hiszen az azok által okozott „sérelem megtorlandóságának leghivatottabb bírálója [...] maga a sértett, s ha ő azt fel nem veszi vagy talán nem is érzi [...]”, nem ésszerű, hogy a törvénysértést „a polgárok ügyévé tegyük.”

sértett fellépésével mégis indulhat – illetve az időközbeni ügyészi vádelejtés esetén folytatódhat – a büntető eljárás (pótmagánvád esete).³

A magánvád ellenében is sorakoztathatóak érvek. Így például az, hogy a terhelt helyzete megnehezülhet azáltal, hogy két vagy több vádló lép fel vele szemben, vagy az, hogy maga a magánvádló rosszhiszeműen lép fel. Megfelelő garanciákkal – és elsősorban az ügyészt bármikor megillető fellépési jogával – mint majd látni fogjuk, a magánváddal való visszaélések megakadályozhatóak.

A legfontosabb szempont a hatósági-magánszemély általi vádképviselő kérdésének eldöntésekor azonban az, hogy a sértett a magánvád eseteiben nem egyszerűen *magánjogi* igényt (kárigenyt) érvényesít, hanem a *közjogi* sérelmet viszi bíróság elé (Természetesen ekkor az őt ért magánjogi sérelmét is orvosolthatja).⁴

A fenti szempontok mérlegelésével eltérő tartalmú, a nem hatósági vád érvényesítésével járó több-kevesebb jogot biztosító szabályozások születtek szerte Európában. Különbözőségük ellenére megállapítható, hogy a sértett háromféle „szerepben” képzelhető el a vádképviselő során. Egyrészt *főmagánvádló*ként, ami azt jelenti, hogy a sértett kizárólagosan, önállóan, az ügyész nélkül gyakorolja a vádemelés és a vádképviselő jogát. Másrészt *pótmagánvádló*ként, amikor az ügyész helyett léphet fel, ha az a vádemelést megtagadta vagy a vádat elejtette. Harmadrészt pedig *mellékmagánvádló*ként, mikor is a sértett a közvádló mellett gyakorolhat – a fő- és a pótmagánvádlóhoz képest szűkebb – jogokat.⁵ A mellékmagánvádon belül elkülönítünk ún. kiegészítő magánvádat, ekkor a sértettnek – az elnevezésből következően – kiegészítő jogköre van, valamint együttes (konkurrens) magánvádat: a sértett ekkor nagyobb önállósággal léphet fel. A mellékmagánvád általában nem vagy csak ritkán fordul elő az országok perjogi kódexében. (Az első Bp. az együttes magánvádat elvetette, a járulékosat is csak szűk körben tette lehetővé.)

A magánvád kapcsán kell még egy fogalmat megemlíteni: a *csatlakozás* intézményét. Ha egyidejűleg több magánvadra jogosult sértett szerepel egy büntető ügyben, csak egy gyakorolhatja a vád képviselőtét, a többi csak csatlakozóként állhat: a magánvádlót segíthetik. A csatlakozás tehát nem tartozik egyik vádképviselői tevékenységbe sem. Ekkor ún. *latens magánvádról* beszélhetünk, mert a főmagánvádló vádelejtése esetén bármelyik csatlakozó átveheti a vádképviselői pozíciót.

³ A korabeli szakirodalom általában két okot említ a pótmagánvád szükségessége tekintetében: egyrészt azt, hogy az ügyészi vádmonopólium kvázi bíraskodássá válhat: „az államügyész [...] korlátlan vádemelő és majdnem éppoly korlátlan vádelejtő joga arra vezethet, hogy nem a bíróság, hanem ő dönt afölről, hogy mi büntetendő, mi nem [...]” (részlet a Bp. indokolásából). Másrészt a „közvádló mulasztása és tudatos téttlensége miatt” (Bp. indokolás) szükséges a közvád korrekciója. Baumgarten Izidor is aggályosnak tartja e szempontból az ügyészség kormányának alárendelt helyzetét: „[...] vajjon nem czélszerű-e az ügyészi vádmonopólium ellen oly correctivumot keresni, mely biztosítsa azoknak az eseteknek is igazságos megtorlását, melyekben vagy egyéni hibából (kötelességellenesen) vagy felsőbbségének meghagyását követve illetve megelőzve (pártszempontból) az ügyész a bíróság mozgásba helyezését elmulasztja és ily módon a neki megadott jogosítvánnyal nem él vagy tendentiosus módon visszaél.” BAUMGARTEN IZIDOR: *Büntetőjogi tanulmányok 1882–1906*. A magánvád c. fejezet 240. p. Finkey Ferenc is élesen fogalmaz erről: az ügyészség „egyszerű elejtő nyilatkozata elég a legnagyobb bűnös megmentésére.” FINKEY FERENC: *A magyar büntető perjog tankönyve*. Bp. 1916. 220. p.

⁴ A magánvád létjogosultsága melletti érvekről lásd még TREMMEL FLÓRIÁN: *A magánvád*. Bp., 1985. 31. p.

⁵ BAUMGARTEN így határozza meg a magánvádlót: „a büntető pert meg sem indíthatja, sem folyamatban nem tarthatja, tehát annak folyamata iránt mérvadó szerepet nem játszik, hanem az eljárásban második ellenfél gyanánt lép szembe a vádlóval.” – i. m. 255. p.

Jelenleg a magyar jogban a magánvádnak egyetlen formája ismeretes, a főmagánvád. Korábbi törvényeink azonban szélesebb körben biztosították a sértetti vádképviselést. Tanulmányom célja, hogy jogintézmény hazai fejlődésének számottevő részét, a szocialista kódexekben található szabályozással bezárólag, bemutassam. A hatályos jog, az 1973. évi I. törvény és a tanulmány megírásakor még csak érvényes, 1998. évi XIX. törvény vonatkozó rendelkezéseinek és az ahhoz kapcsolódó elméleti és gyakorlati problémák felvázolása külön dolgozatot igényel. Mindezek előtt azonban szükségesnek tartom a vádképviselést nemzetközi fejlődésének rövid bemutatását.

Előljáróban megjegyzem, hogy bár témám alapvetően eljárásjogi jellegű, kapcsolódik az anyagi jogi szabályokhoz is. A büntető anyagi joggal csak az elengedhetetlenül szükséges mértékben foglalkozik a munka, elsődlegesen a processzuális jogra koncentrálok.

II. Az egyetemes történeti fejlődés

Mint arra az első fejezetben utaltam, a büntetőjog történetének első stádiumát a *magánbosszú* jelentette: a jogsértéssel szemben a sértettet, illetve halála esetén annak rokonait illette cselekmény megtorlásának joga. A korai nemzetségek és törzseken belüli kapcsolatok szorosabbá válásával a magánbosszút felváltotta a *vérbosszú*: a közösség bosszúja a jogsértővel szemben.⁶

Az állam idővel – a nemzetségek közötti vérengzéseknek gátat szabva – biztosította az elkövető számára a lehetőséget, hogy megmeneküljön a vérbosszútól, feltéve, hogy vállalta meghatározott szolgáltatás nyújtását vagy összeg megfizetését a sértett felé. A *megváltás* rendszere azonban kezdetben még mindig a büntetőjog magánjogi jellegét erősítette, hiszen a bűncselekmény jellegétől függetlenül a sértett akaratától függött, hogy kívánja-e a jogsértés „ellentételezését”, sőt az is: mely cselekményeket tekintsenek büntetendőnek.

A büntetőjog magánjogi természetéből a közjogias felé az út kiépítésében fontos szerepet játszottak a kora középkortól kezdve az uralkodók és a hűbérurak, akik jövedelemforrást látván a kompozícióban, „megcsapolták” a megváltási összeget. Az összeg így egy idő után két részből állt: a kártalanításból, amely a sértettet és a váltságösszegeből, amely a hűbérurat illette. A főurak is érdekeltté váltak tehát abban, hogy a vazallusaikon esett jogsértések megtoroltassanak – immár a sértett akaratától függetlenül is.⁷

Az európai büntetőjognak is alapját képező *római jog* szintén a fentiekhez hasonló átalakuláson ment keresztül: kezdetben a bosszú, majd a tálió, s a megváltási rendszer terjedt el: már a tarifális kompozíció szabályait tartalmazta a XII táblás törvény i. e. 451-től. A régi jog korszakától (ez Róma alapításától, i. e. 753-tól az i. e. III. századig tart)⁸ ismeretes volt a jogsértések két csoportjának, a magánvétségeknek (*delicta privata*) és a közbüntetteknek (*crimina publica*) elkülönülése, s ehhez képest kifejlődött az előb-

⁶ Egyes keleti népeknél, így Egyiptomban, Indiában, vagy a zsidó államban az ősi idők óta kezdve tiltott volt a bosszú, s a büntetés jogát az uralkodó gyakorolta – a sértett kívánságától függetlenül. (Az egyiptomiaknál a király, a hinduknál és a zsidóknál az istenség megsértésének tekintették a büntetendő cselekményeket.) E népeknél a bűncselekmények tehát kivétel nélkül hivatalból üldözendők voltak.

⁷ „...ez a fiscalis szempont ébreszti fel az állam érdeklődését a per iránt s ezért igyeckszik az állam mind több és több befolyást biztosítani magának a b. perre.” – olvasható a ROSENFELDTŐL származó idézet *Finkey Ferenc tankönyvének* 20. lapján.

⁸ BRÓSZ RÓBERT – PÓLAY ELEMÉR: *Római jog*. Bp., 1989. 34., 458. pp.

biekre nézve a „magánvád”, amikor is polgári per útján a sértett részére magán jellegű pénzbüntetést kellett fizetni; az utóbbiakra nézve pedig a népvád (*actio popularis*) intézménye, amely egyes kivételektől eltekintve, minden római polgár számára biztosította a vádjogot.⁹ A népvád két szempontból bírt jelentőséggel. Egyrészt megteremtette a vádalakú büntető eljárást, később az ún. tiszta vádrendszert. Másrészt az *actio popularis* hívta életre az ókori világ államai közül elsőként a büntetendő cselekmények azon eseteit, melyek a sértett fél indítványára voltak büntethetőek – a sértett kimélete indokra hivatkozással!¹⁰ Az eljárásra jellemző volt még a vádló és a védő közötti ügyfélegyenlőség, valamint a rendelkezési elv: a vádló elejthette vádját (az alaptalanul vádoló személy *calumnia* miatt megbüntethető volt).

A szakirodalom általában a *germán jogot* szokta párhuzamba állítani a római jogi fejlődéssel, amelyben a legrégebbi időkben úgyszintén felfedezhető a bosszú, majd az igen részletesen szabályozott kielégítési rendszer.¹¹ A középkori germán népjogban a jogsértések magánbüntettek voltak, nem érvényesült ekkor a hivatalbóli eljárás. A sértett, illetve annak hozzátartozói – miután a bíróság vádemelési jogukat elismerte – a bíróság előtt ünnepélyes formában vádat emeltek és ítéletet kértek. A büntetőeljárás közjogi felfogásának kialakulásával – melynek első lépcsőit jelentették egyrészt, hogy a hatalom birtokosai itt is egyre nagyobb mértékű megváltási összeget szedtek be, másrészt jótékonyan segítette a folyamatot a kánoni büntetőjog is (a hivatalbóli üldözés alapelveivel és az inkvizitórius eljárásával) – a népvád sajátos alakzata is megjelent arra az esetre, ha az elkövetőt tetten érték.¹² Legjelentősebb jogalkotási produktum ekkor a vádelvet kifejezetten elismerő 1532. évi birodalmi törvény, a *Constitutio Criminalis Carolina* (Peinliche Gesetzordnung), mely témám szempontjából azért említendő, mert az négy deliktumra nézve megengedte, hogy ne hivatalból üldözzék, hanem csak a sértett fél kívánatára.¹³ A törvényt egyes tartományokban egészen az 1871. évi *német* birodalmi törvény életbelépéséig alkalmazták. Ez utóbbi törvény a magánindítványra üldözendő bűncselekményekre nézve már hosszabb szabályozást tartalmazott, s az indítványi bűncselekmények számát huszonhatra (!) emelte fel.¹⁴

⁹ Míg Rómában az egyéni jogok érvényesítése és biztosítása volt a fő törekvés, ezzel szemben az ókori Görögországban a korán megszilárdult államhatalom maga torolta meg a bűnös cselekedeteket, célul tűzve ki a polgárok közötti szigorú fegyelem biztosítását. Gondoljunk csak Drakón „vérrel írt” törvényeire! Azonban a görög városállamokban is jogosult volt bármely polgár vádat emelni a bíróság előtt. Lásd SCHNIERER ALADÁR: *A büntetőjog általános tanai az 1878. évi V. és 1879. évi XL. törvénycikkek alapján*. Bp. 1882.

¹⁰ Ide tartozott a gyermeksempesztet (*suppositio partus*) és a házasságtörés (*adulterium*). Előbbi esetén a szülők és a legközelebbi rokonok, utóbbi eseténa nő férje és atyja, később közeli rokonai voltak az indítványi jogosultak.

¹¹ A *Leges Barbarorum* egész hosszú listáját tartalmazta a jogsértések esetére fizetendő váltságösszegnek. A germán, illetve később a német birodalom büntetőjoga azonban több évszázadra visszafejlődést mutatott, amikor a X. századtól visszahozták a magánbosszú (Fehde/ faida) intézményét. A véres magánháborúk az egyház asyllum joga és a „*treuga Dei*” sem változtatott, s az egészen a XVI. századig eltartottak. A kielégítési rendszer visszatért ugyan, de ekkor már a váltságösszeg két részből állt: a sértettnek járó kártalanítás (*Busse/emenda*) mellett az államnak is fizetni kellett a közbéke megsértésének megváltása címén (*Gewedde/fredum*).

¹² A közösség tagjai a tettest üldözhatték és az elfogó személyt illette a vádemelés joga, feltéve, hogy a „megkötözés” jogszerű volt. Idővel a vádló saját jogán emelt bár vádat, de már a közérdeket is képviselte. „*Ich klage ihn als meinen und des Landes Mörder*”, azaz „vádolom mint saját és országos gyilkost” – hangzott a bíróság előtt az általános formula.

¹³ Elragadás (nőrablás), erőszakos nemi közöslés, házasságtörés, családi lopás esetén biztosított erre lehetőséget a Codex.

¹⁴ Szerepelt e hosszú listában pl. a becsületsértés, kegyeletsértés, levéltokszértés, a könnyű testi sértés egyes esetei, magánlaksértés, házasságtörés, a nemi erkölcs elleni és a vagyon elleni egyes deliktumok eny-

A német partikuláris Btk-k¹⁵ és az 1871. évi kódex jellemzője volt, hogy még nem tettek különbséget a két intézmény, nevezetesen a sértett fél indítványára büntetendő cselekmények és a magánvádra üldözendő bűncselekmények között, ami némiképp' érthető is, hiszen a büntető anyagi és eljárási jog mint tudomány szétválása is csak a XIX. század elejétől kezd megindulni. Nemzetközi viszonylatban az osztrák büntető eljárási jog volt az első, amely elkülönítette a magánindítványi bűncselekményeket a magánvádra üldözendeóktől.

Az 1850. évi osztrák büntető perrendtartás még csupán azt a jogot biztosította a sértettnek, hogy indítványi büntetteknel (Antragsdelikte) érvényesítse magánjogi igényét az államügyész mellett. Az 1873. évi perrendtartás ellenben a magánjogi igény előterjesztésének jogát kiterjesztette bármely büntett folytán károsult félre is. az 1873-as kódex újdonsága volt, hogy alapelveként szögezte le a bűncselekmények rendszerinti hivatalból üldözését. A fogalmazásból kitűnően a közvád kizárólagosságát nem ismerték el, és egyes büntetendő cselekményeknél kimondták, hogy az eljárás csak a sértett fél indítványára indulhat meg, amely indítvány oszthatatlan, visszavonhatatlan és átörökölhető. A magánvádra vonatkozó szabály szerint viszont csak az üldözhető, akire nézve a jogosult vádat emelt és az eljárás folyamán is fenntartotta. A törvény a főmagánvádló intézménye mellett ismerte a pótmagánvádló és a csatlakozó fogalmát is.¹⁶

A német és az osztrák vádképviselőt közös jellemzője volt tehát, hogy a közvád mellett viszonylag széles körben nyújtott lehetőséget a sértett általi vádképviselőre is.

A német és osztrák szabályozással szemben a XVIII–XIX. század francia büntetőjogában az 1791. évi törvényben egyáltalán nem, s az 1810. évi törvényben (Code Pénal) is csak kis számban fordultak elő a sértett indítványára büntetendő cselekmények¹⁷, s azok estén is az államügyész látta el a vád képviselését.¹⁸ A francia vádrendszert a közvádmonopólium jellemezte, a sértett "csupán" polgári jogi igénye (kártérítési igénye) révén szerepelhetett az eljárásban, büntetés iránti indítványozási joga nem volt. A fran-

---

hébb esetei, de érdekes módon ide tartozott a hitelezési csalás is. – Az államügyészség primátusa mellett a kódex ismerte a fő- és a mellékmagánvádat, illetve a csatlakozás jogát is. Érdekessége volt e törvénynek, hogy az indítvány visszavonását (64. §) a bűnösséget kimondó másodfokú ítéletig, sőt becsületsértés esetében egészen az ítélet végrehajtásáig, engedélyezte sértettnek, aki ezáltal jogosított volt „[...] a bíróságok, a mozgásba hozott nagy apparátus egész eddigi működését egyszerűen hatályon kívül helyezni.” – vélekedik erről BALOGH JENŐ: *A sértett fél jogköre a büntetőjogban*. Első rész. Bp. 1887. 60. p.

¹⁵ A tizenégy terület büntető törvényei közül a porosz (1851.) és a szász (1855.) voltak azok, amelyek a német birodalmi törvénynek az indítványi bűncselekményekre vonatkozó rendelkezéseinek kidolgozásánál nagy jelentőséggel bírtak. Utóbbi az ilyen deliktumokat 24 pontban sorolja fel. BALOGH JENŐ: i. m. 45–56. p. A magyar büntető anyagi és eljárási jogi szabályokra pedig a bádeni (1864.) és a szász (1868.) büntető perrendtartás volt nagy hatással. TREMMEL FLÓRIÁN: i. m. 52. p., illetve BAUMGARTEN IZIDOR: i. m. 252. p.

¹⁶ A magánvád az ítélet végrehajtásának megkezdéséig(!) volt visszavonható. Az indítványi bűncselekmények és a magánvádas deliktumok száma egyaránt tizenhét volt. Az utóbbiak közé tartozott pl. a házasságtörés, becsületsértés, bántalmazás, házastárs, fel-és lemenő rokonok sérelmére elkövetett vagyon elleni deliktumok stb. BALOGH JENŐ: i. m. 68–78. p., TREMMEL FLÓRIÁN: i. m. 52–54. p.

¹⁷ A Code Pénal szerint ilyenek tekinthető pl. a házasságtörés, a kiskorú nő elrablása, a magánszemély ellen elkövetett rágalmozás és a becsületsértés stb. BALOGH JENŐ: i. m. 78–85. p.

¹⁸ XIV. Lajos király 1670. évi Ordonnance Criminelle-je teremtette meg királyi ügyészséget (Procureur du Roi), amely kezdetben még a királyi kincstár érdekeit képviselte, s a bíróság az ügyészi indítványtól függetlenül járt el. Az 1791. évi Nemzetgyűlés alakította ki ebből a valódi "közvádló hatóságot" (accusateur public). Az 1808. évi Code d'instruction criminelle szerint a vád e közmegbízottak (ministère public) feladata volt, s az ügyész azt nem ruházhatta át(!) másra. Kisebb jogsértéseknél kivételesen közhivatalok gyakorolhatták a vádképviselőt. TREMMEL FLÓRIÁN: i. m. 50–52. p.

cia jog tehát csupán a pénzkövetelés érvényesítését engedte, az állam büntetési igényének közvádlókénti érvényesítését – ha azt az ügyész megtagadta – nem.¹⁹

A francia (kontinentális) hatósági váddal szemben az *angol* jogban a népvád intézménye honosodott meg. A tiszta vádelven nyugvó büntetőeljárásban hosszú évszázadokig nem alakult ki egységes állami vádhatóság. A vádemelésnek és a vád képviselőének jogát, mint közjogi funkciót minden erre vállalkozó magánegyén jogává és egyben kötelességévé tették. A sértett fél helyett az állampolgár volt az, aki az ügyész mulasztása esetén (szubszidiárius állampolgári vád) vagy az ügyészen kívül ő is (konkurráló állampolgári vád) a bíróság előtt vádlóként szerepelhetett.²⁰ A generális állampolgári vádjog mellett az egyes állami közhatóságok csak viszonylag későn nyertek vádképviselői jogot.²¹ Az angol (és az *amerikai*) büntetőjog nem ismerte a sértett indítványára büntetendő cselekményeket.

A magánvád (egyáltalán a vádrendszer) magyarországi kialakulására és fejlődésére a kontinentális vádrendszer volt nagy hatással a XIX. században. Az egyetemes kitekintés után vegyük görcsö alá az intézmény hazai történetét.

III. A magánvád magyar szabályozásának fejlődése

A *legrégebbi* korokban országunk területén is a vérségi igazságszolgáltatás volt jellemző: a magán-, később pedig a nemzetségi bosszú. I. (Szent) István dekrétumaitól kezdve uralkodóink törvényei – az oktan háborúskodás tiltásával párhuzamban – már a kompozicionális rendszert hirdették, egészen a XVIII. század első harmadáig.²² A büntetőjog magánjogi jellege Árpád-házi uralkodóink idejében is megmaradt: a jogsértések elkövetése esetén – kivéve az állam elleni büntetteket – a sértett döntött az elkövető megbüntetéséről, illetve a büntetés megválthatóságáról. A jóvátétel egy része nálunk is a királynak járt, mondván, hogy a bűnelkövető a közbékét is megsértette.

Vegyesházi királyaink idejétől (a XIV–XV. században) – a kánonjog és egyes külföldi minták hatására, illetőleg azért, hogy biztosítsuk pozíciónkat a kontinensen – megjelent nyomokban a büntetőjog közjogi jellege és a hivatalból való eljárás. A bűncselekményeknek két kategóriáját volt szokás ekkortól kezdve elkülöníteni: a köz- és a magán bűncselekményeket. A közbűncselekmények az uralkodó és az állam elleni, leg súlyosabb jogsértések; míg a magánbűncselekmények a magánegyéneket sértő deliktumok voltak.²³ Közbűncselekmények esetében ex officio eljárás érvényesült: a büntető

¹⁹ BAUMGARTEN IZIDOR: i. m. 246. p.

²⁰ BAUMGARTEN IZIDOR: i. m. 249. p.

²¹ A népvád-centrikus modell gyengeségei miatt az 1980-as évek közepén felállították a Koronaügyészi Szolgálatot (Crown Prosecution Service), s a rendőrség által kezdeményezett bűnügyek továbbvitelének feladatával látták el.

²² Jóvátételi formák voltak Magyarországon a váltság, a vérdíj, a fejváltság és a nyelvváltság. III. Károly uralkodása idején, 1731-ben egy helytartótanácsi intézmény szüntette meg a kompozíció alkalmazását véglegesen.

²³ Közbűntettek a hűtlenség, felségsértés és az ún. „hivatali bűncselekmények”: az ispánok és bírák hivatali kötelezettségzegései. A korabeli felfogás szerint e deliktumok által az elkövető a király iránti hűséget szegte meg. Magánbűncselekmények pedig az élet és testi épség elleni (emberölés, testi sértések), és a vagyon elleni bűncselekmények voltak. Vö. *Magyar jogtörténet*. Bp. 1996. (szerk.: Mezey Barna) 238–243. p. E két kategória mellett a XV. századig létezett még egy csoportja a deliktumoknak, a vallás- és erkölcs elleniek (egyházi szabályok és a hívő élet rendjének megsértése, illetve az etikailag súlyosan kárhozható bűncselekmények, pl. hamis vád, eskü és tanúzás), később ezek a közbűntettek közé soroltattak be.

bíróság a közvádlo keresete alapján járt el és nyilvános büntetést hozott. A magánbűncselekmények esetében a sértett keresete alapján járt el a bíróság, de az magánbüntetést vont maga után. Az officialitás elvét a Hármaskönyv egy esetben mellőzte: a nő házasságtörése estén. Ekkor ugyanis a sértett férjtől függött az eljárás megindítása: választási joga volt a hűtlen feleség megölése és bűnvádi eljárás megindítása között. A büntető keresettől a férj bármikor elállhatott, ekkor az eljárást megszüntették. A sértett meg is bocsáthatott, ekkor pedig vádjoga megszűnt.²⁴

A közvádloi intézmény lassan alakult ki nálunk. A *XVII-XVIII. században* a megyékben, a városokban és a kerületekben tiszti ügyészek léptek fel, a kir. tábla előtt indult eljárásokban pedig a királyi jogüggyek igazgatója képviselte a vádat. Az állami ügyészi szervezet csak a XIX. század második felében jelent meg: az *1871. évi XXXIII. tc.* állította fel a négy fokozatú,²⁵ igazságügy-miniszter alá rendelt ügyészséget.

A *XIX. század végétől* a vádképviseletnek három fajtája alakult ki: a főszabálykénti ügyészi közvád mellett meghatározott, csekélyebb súlyú bűncselekmények esetén a fő- és a pótmagánvád is. Ez utóbbi két vádképviseleti formára vonatkozó törvényerőre emelkedett szabályozást elsőként az 1896. évi XXXIII. tc., a bűnvádi perrendtartás (továbbiakban: Bp.) rögzítette. Ennek részletes ismertetése előtt azonban azon törvényjavaslatokról teszek említést, amelyek már foglalkoztak a magánvád kérdésével, ám a politikai-társadalmi viszonyok elsöpörték azok törvényi szintre kerülését.

1. Törvényjavaslatok a Bp. előtt

1. Már a XV. századtól kezdve érzékelhető volt az a törekvés Magyarországon, hogy a korabeli partikuláris joganyagot rendszerezni kell minden területen, s különösen fokozottan jelentkezett ez az igény a büntetőjogi szférában.

A XV–XVI. században konkrét, kézzel fogható eredmény nem született, hiába tárgyalta az országgyűlés több ízben a jogegységesítés kérdését.²⁶ A Habsburg uralkodók nyílt abszolutisztikus törekvései útját állták a kodifikációnak.

2. Az eljárásjog kodifikációjának történetét igazából csupán a XVIII. század végétől számíthatjuk. A XVIII. század végén és a XIX. század első felében három országos választmányt bízta meg a büntető jogszabályok rendszerbe foglalásával. Erre azért is volt szükség, mert a bűnvádi eljárás továbbra is a nemesi vármegyerendszeren és a rendi kiváltságokon nyugodott (ami nyílt jogegyenlőtlenséghez vezetett), a szokásjogi úton rögzült szabályokat alkalmazták; s a bűncselekményeknek az évszázadok óta fennálló kettős felosztásából (köz- és magánbűncselekmények)²⁷ kifolyólag a magánbűncselekmények

²⁴ *Hármaskönyv* 105. § 1. és 2. bek.

²⁵ A koronaügyész a Kúria mellett, a kir. főügyészek a kir. ítélőtáblák mellett, az ügyészek és az alügyészek a törvényszékek mellett, valamint az igazságügy-miniszter által kirendelt ún. ügyészségi megbízottak (ügyvédek, bírósági fogalmazók, közigazgatási tisztviselők) a járásbíróságok mellett helyezkedtek el.

²⁶ 1498-ban, 1500-ban, 1507-ben, 1514-ben és 1525-ben egyaránt követelték a szokásjog, illetve a dekrétumok összegyűjtését. E korai korszak törekvéseinek eredménye Werbőczy Hármaskönyve lett. A Tripartitum külön eljárásjogi részt még nem tartalmazott. Megemlíthető továbbá a XVIII. század elejéből az 1712. évi javaslat, melyet tárgyal, sőt elfogadott az országgyűlés, a becikkelyezés azonban elmaradt. A javaslat büntető anyagi és eljárásjogi részből állott.

²⁷ PAULER TIVADAR tankönyvében (*Büntetőjogtan*. Bp. 1870. II. kötet) a felosztás az alábbi: közbűntettek: államkötelék elleni, közintézkedések elleni, vallás- és közérkölcslenség elleni bűntettek; magán-

esetében a sértett továbbra is magánkeresettel élhetett.²⁸ E három bizottság – eljárásjogi szabályokat is rögzítő – büntető törvényjavaslatot terjesztett az országgyűlés elé, de egyik sem emelkedett törvényerőre.

2.1. Az 1790. évi LXVII. tc. által kiküldött bizottságok egyikének (hatodik, Deputatio Juridica) volt a feladata a büntető anyagi és eljárási jog átfogó szabályozása, amely 1795-re készítette el az első *javaslatot*.²⁹ Ez két deliktumot, a házasságtörést és az erőszakos nemi közöszülésnek a közbotrányt nem okozó esetét tekintette a sértett fél indítványára büntetendő cselekménynek.³⁰

2.2. A második javaslatra hosszabb időt kellett várni. Az 1830. évi *javaslat*³¹ az 1803. évi osztrák perrendtartást vette alapul. A joganyag mindenképpen visszalépést jelentett az előző javaslathoz képest, melynek legfőbb indoka az, hogy az 1222-es Aranybullában rögzített rendi megkülönböztetést fenn kívánta tartani. Retrográdnak tekinthető a amiatt is, hogy az indítványi bűncselekmények körét megszorította: kivonta az erőszakos nemi közöszülés esetét, a házasságtörésnek pedig csak a közbotrányt nem okozó változatát hagyta meg.³²

2.3. Az 1843. évi *javaslat* volt sorrendben harmadik,³³ amelynek elkészítését immár a polgárosulás és a fejlettebb nyugati eszmék is sürgették. Az elaborátum három részből: anyagi jogi, eljárási jogi, valamint a börtönrendszerről szóló részből állt. Az anyagi jogi rész a sértett fél panaszára büntetendő cselekmények körét jelentősen kibővítette, huszonnégyre (!) emelve azok számát, így az akkori európai szabályozások közül a számarányok vonatkozásában kiugró volt a tervezet.³⁴ A magánindítványra vonatkozó általános szabályokat az anyagi jogi javaslat nem tartalmazott, a különös részben az egyes deliktumoknál találhatunk kiegészítő szabályokat.³⁵

Az eljárásjogi rész több haladó szemléletű intézményt honosított.³⁶ Az 1843. évi tervezet az előző fejezetben ismertetett francia megoldást követte: a sértettnek csupán a

büntettek: emberi élet elleni, testépség elleni, személyes szabadság elleni, becsület elleni, vagyon elleni büntettek. Az 1843. évi javaslat számolta fel a köz-és magánbűncselekmények közötti megkülönböztetést.

²⁸ TREMMEL FLÓRIÁN: i. m. 21–22. p.

²⁹ A 12 kötetes munka „A bűncselekményekről és azok büntetéséről szóló törvénykönyv” címet viselte.

³⁰ BALOGH JENŐ: i. m. 115–116. p.

³¹ Az 1827. évi VIII. tc. adta a bizottságnak a feladatot.

³² Lásd BALOGH JENŐ: i. m. 117–118. p.

³³ Az 1840. évi V.tc. küldte ki a választmányt a javaslat kidolgozására azzal, hogy „vegye tekintetbe a külföldi hasonló tárgyú munkálatokat és legyen figyelemmel az 1827. évi küldöttség tervezetére is.”

³⁴ Ide tartozott pl. a vétkes vigyázatlanságból elkövetett testi sértés (158. §), a verekedés, kivéve a halált okozó esetét (173. §), a párviadal, kivéve a halált vagy a sértett megtérbolyodását okozó esetét (177. §), az erőszakos kényszerítés (180–184. §), a gyermeklopás, a bosszú esetét kivéve (198. §); visszahelyezték az erőszakos nemi közöszülés enyhébb eseteit (208. §), a nőrablás (213. §), a házasságtörés (219–220. §); a rágalmozás és most már a becsületsértés is (korábban polgári peres eljárás folyt emiatt) (280. §); levelek jogtalan feltörése (372. §); egyes vagyon elleni deliktumok stb. Ld. BALOGH JENŐ: i. m. 119–125. p.

³⁵ Például házasságtörés esetében a sértett panaszja visszavonható volt a végítéletig, s oszthatatlan volt: a bűntársra is kiterjedt. Avagy meghatározták a jogosultak körét, így a 14 évesnél fiatalabb gyermek sérelmére elkövetett fajtalanság (225. §) esetén panasztételre a szülők és a gondviselők voltak jogosultak. Érdekesnek mutatkozik az árva gyámja/gondviselője által haszonlesésből vagy vétkes célból szándékosan elkövetett hűtlen kezelésre (543. §) vonatkozó szabály, ugyanis a „tökéletes kori” elért árva kívánságára a terheltet felmentették a közkereset alól.

³⁶ Így például a vizsgálóbírói tisztet, a kötelező védelem intézményét, és az esküdttbíráskodást, mely utóbbit a főrendek nem támogatták törvényt ismét nem hoztak. Ennek ellenére egy európa színvonalú munka

magánjogi igény érvényesítését engedte meg a bünvádi eljárásban. A keresetet a vizsgálóbíró a polgári szóbeli perre irányadó szabályok szerint tárgyalta le és büntető ítélettel bírálta el.³⁷

Mindhárom tervezetről elmondható, hogy joganyaguk még nem ismerte sem a fő-, sem a pótmagánvád intézményét. A sértettnek a bünvádi eljárás megindítására vonatkozó indítványára a tisztí ügyész hivatalból tette folyamatba az eljárást. Ám perjogi értelemben vett magánvádról még az 1872. évi törvényjavaslatnál sem beszélhetünk.³⁸

3. Az 1872. évi törvényjavaslat meghozatalát sürgette az a tény, hogy egységes, általánosan elfogadott joganyag továbbra sem létezett, s a régi törvények és a szokásjog mellett 1848 után az osztrák büntető jogszabályokat is bevezették (előbb az 1803. évi, majd az 1853. évi kódexet). Az 1861. évi Országbírói Értekezlet sem eredményezett egységes kódexet: az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok szerint az 1848 előtti magyar jogszabályokat kellett alkalmazni – némi módosítással (a nemes és nem nemes közötti megkülönböztetést eltörölték mind a büntetések és azok végrehajtása, mind pedig az eljárás tekintetében), mondván, hogy azok „szelídebbek” az osztrák szabályozáshoz képest. A gyakorlat számára így nehézkessé vált a jogalkalmazás, amin Pauler tankönyve kevésbé segített azzal, hogy rendszerezte a meglévő szabályokat. Felismerve tehát, hogy a büntetőjogi szükségletek kielégítésére sem a magyar, sem az osztrák jog nem alkalmas, az akkori igazságügy-miniszter 1867-ben bizottságot állított fel a '43-as joganyag korszerűsítésére. Azonban sem e bizottság tervezetei, sem az ezt követők nem vezetett eredményre. A folyamatot végül Csemegei Károly minisztériumi tanácsos (később államtitkár) munkája tetőzte be. Az 1872-re elkészült tervezetet ugyan az országgyűlés nem tárgyalta, de az igazságügy-miniszter körrendeletben adta ki az Ideiglenes Eljárási Szabályzat alkalmazását a törvényszékek számára, mely a borítójáról „*Sárga Könyv*” elnevezéssel vált ismertté.

Az 1872. évi javaslat szintén tartalmazott magánindítványi bűncselekményeket,³⁹ melyek „csupán a sértett fél feljelentése és kívánsága folytán” voltak üldözhetőek. A bünvádi eljárás meg kellett szüntetni, ha a „feljelentő az első fokú bíróság végítéletének hozása előtt feljelentést visszavonta” [5. § (3–5) bek.].

Három évvel később Csemegei az egységes büntető anyagi jogszabályokra nézve is tervezetet készített, melyet több mint két évig tüzetesen tárgyaltak, végül törvényerőre emelkedett, s az 1878. évi V. tc., mely készítőjéről Csemegei-kódex (Csbtk.) néven ismert. A Csbtk. jelentékenyen kibővítette az indítványi deliktumok körét (24-re emelte számukat), és a magánindítványra vonatkozóan részletes általános szabályozást adott.⁴⁰

---

született, de a haladó szellem egy feudális viszonyok között megrekedt országban még idegennek hatott, s ez megpecsételte sorsát.

³⁷ Javaslat 236–237. §.

³⁸ Így vélekedik még a XIX. század végén FAYER LÁSZLÓ *A magyar bünvádi eljárás* c. munkájában (Bp. 1887.). A Bp. javaslatának indokolásában viszont éppen ellentétes álláspont olvasható: „Tulajdonképi magánvádról az 1872. évi javaslat elfogadásáig nem lehet szó.” A helyes álláspont mindenképpen az előbbi, hiszen a *Sárga Könyv* 19. §-a a magánvádló feljelentésének nevezi a sértett fellépését, indítványát. Lásd még TREMMEL: i. m. 23. p.

³⁹ Így a házasságtörést, a közeli rokonok között elkövetett lopást, sikkasztást és csalást (4. §).

⁴⁰ A magánindítvány büntethetőségi feltétel (110. §), bűnhalmazat eseténi eljárás (111. §), indítványi határidő (112. §), indítványozásra jogosultak köre (113. §), több indítványra jogosult (114. §), az indítvány oszthatatlansága (115. §), visszavonása (116. §) – ezek voltak a magánindítványra vonatkozó legfontosabb szabályok.

Ezzel szemben a sértett perjogi helyzetére vonatkozó szabályozás igen gyenge volt, ezért a hiányosságot orvosolni kellett.

4. Ez meg is történt 1880-ban, az *igazságügy-miniszternek a királyi járásbíróóságok hatásköréhez utalt vétségek és kihágások eseteiben követendő eljárás tárgyában hozott, 2265. sz. rendeletével*.⁴¹ A rendelet önálló fejezetet szentelt a magánvádló(!) és a sértett jogkörének. Ebben meghatározta a sértett fogalmát,⁴² illetve a magánvádló fogalmát: mind a fő-, mind a pótmagánvádló intézményét ismerte.⁴³ Az együttes magánvád ellenben ismeretlen. Rendelkezett továbbá a magánfélről, és a hivatalból üldözendő bűncselekmény által sértett személyről (26. §).

A magánvádló vádját a közigazgatási hatóságnál, a kir. ügyészségnél, vagy a bíróságnál emelhetette, akár szóban, akár írásban [3. §, 23. § (2) bek.]. A rendelet számára széleskörű jogkört biztosított: a közvádló jogaiba léphetett. Mindazon indítványokat és nyilatkozatokat megtehetette, melyek a közvádlót a hivatalból üldözendő vétségek és kihágások miatti eljárásban megillették. A vádat az ítélet kihirdetéséig visszavonhatta, s ez természetesen az eljárás megszüntetését és a magánvádló eljárási költségek megfizetésére kötelezését eredményezte [23. § (3)–(4) bek.]. Ha a magánvád emelésének joga több sértettet illetett meg, e jogot mindegyikük egymástól függetlenül gyakorolhatta, de a hatóság által a vádlott javára hozott érdemi határozat valamennyiükre kihatott – függetlenül attól, melyikük vádja alapján hozták azt meg (24. §). Perorvoslati joga a magánvádlónak korlátozott volt azáltal, hogy a felmentő ítélet ellen csak akkor fellebbezhetett, ha azt a közvádló nem tette meg, illetve a magánjogi igénynek a polgári perre utasítása ellen kizárt volt a fellebbezési joga (30–30. §). A magánvádló jogait személyesen vagy képviselője útján is gyakorolhatta (önkéntes képviselet). A rendelet két esetben tette kötelezővé a meghatalmazott ügyvéd általi képviseletet: ha a magánvádló előadása érthetetlen volt, avagy a bíróság tekintélyét (illetlen és durva kifejezésekkel) sértette. A képviselő rendszerint ügyvéd lehetett, kivételesen laikus is: férfi hozzátartozó, vagy a sértett nő férje. Kizárásra vonatkozó szabályt is tartalmazott a rendelet: a tárgyaló bíró hozzátartozója nem járhatott el képviselőként. Meghatalmazott fellépése esetén a határozatot övele kellett közölni (33–34. §).

A magánvádló itt felvázolt jogai a megszűntek, ha a tárgyalás sem személyesen, sem meghatalmazottja útján nem jelent meg a magánvádló, mivel azt a vád visszavonásának tekintették (35., 68. §). Bár a rendeletben *expressis verbis* nem szerepelt, a sértett halála is megszüntető okot képezett.

⁴¹ A rendelet a Csbtk-t hatályba léptető 1880. évi XXXVII. tc. 44. §-ának felhatalmazása alapján született meg. *Magyarországi Rendeletek Tára* 1880. Bp. 1882.

⁴² A rendelet 25. §-a szerint sértett a „hivatalból üldözendő vétség vagy kihágás által jogaiban sértett fél [...]”.

⁴³ „A kir. járásbíróóságok hatásköréhez utalt mindazon vétségek és kihágások esetében, a melyekben a büntetőtörvények szerint az eljárás csak a sértett fél indítványára indítható meg, a sértett fél magánvádlónak tekintendő. kinek fellépése nem csupán az eljárás megindításához, hanem annak folytatásához is szükséges.” [23. § (1) bek.] – e szabály tehát már valódi(!) magánvádlói szerepet biztosított azzal, hogy az eljárás folytatására is kötelezte a sértettet. A pótmagánvádlóval kapcsolatos szakaszok (27–29. §) alapján a fellépés esetei az alábbiak. Ha a kir. ügyész a vád képviseletét megtagadta (a sértett fél feljelentését visszautasította), jogosult volt a sértett fél a feljelentést közvetlenül az illetékes kir. járásbíróáságnál beadni. Ha azt a járásbíróóság is elvetette, e határozat ellen a sértett fellebbezéssel élhetett. S ha e procedúra után a felsőbb bíróság az eljárást elrendelte, a sértett fél pótmagánvádlóvá vált, az ügyész közvádlói jogait gyakorolva – egészen addig, amíg a közvádló be nem lépett a perbe.

Annak kapcsán, hogy mégis mi tekintendő vádelejtésnek, nem volt mindig helyes a bírósági gyakorlat. Erre mutatott rá *Kunfalvy István*, nyíregyházi kir. törvényszéki bíró is egy konkrét kúria ítélet, a 214/1891. sz.ámú kapcsán.⁴⁴ A fenti ügyben a terhelt ellen csalás és okirathamisítás miatt folyt az eljárás, amikor is a végtárgyalás során a kir. ügyész vádelejtése után a bíróság felszólítására a sértett fél képviselője úgy nyilatkozott, hogy előadni semmit sem kíván. Az ügyvédi nyilatkozatot a Kúria nem tekintette az ügyvéd megbízója által az eljárás folyamán személyesen fenntartott vád elejtésének. E döntés azért nem helyt álló *Kunfalvy* szerint, mert „a vádnak létezése írásbeli és szóbeli alakban nyilvánul a bűnperekben. [...] általánosan elfogadott eljárási szabály az, hogy elő is kell a vádat terjeszteni a tárgyalás adataival bebizonyítottan élőszóval a vádlott előtt, hogy alkalom nyújtassék neki, magát anyilvánosság előtt is élőszóval védeni a vád ellen. A vád elő nem terjesztése esetén tehát védelmet sem lehetvén előterjeszteni, nem lévén mi ellen védekezni. [...] Mégis ennek daczára vád és védelem nélkül ítélet hozatalát rendelte el a Curia [...]” *Kunfalvynak* igazat lehet adni abban, hogy szükséges lenne valamilyen aktus, közlés a pótmagánvádlókénti fellépéshez, az eljárás folyamatában tett panaszok vagy feljelentések azt önmagukban nem alapozhatják meg.

Az im. rendelet újszerű volt tehát abban, hogy megkülönböztette a magánindítványra jogosult sértett és a magánvádló személyét, utóbbi vonatkozásában részletes rendelkezéseket alkotott, s idővel azokat a Kúria döntvényeivel kiterjesztette a törvényszéki eljárásra is.⁴⁵

A rendelet vonatkozó rendelkezései azonban nem voltak hiba nélküliek, mind a gyakorló, mind az elméleti jogászok között akadtak bírálói. A rendelet szakaszai a Csbtk. kapcsolódó szakaszaival nem álltak összhangban.⁴⁶ Az 1880. évi rendelet hiányosságaira *Borsitzky Imre* is felhívta a figyelmet egy cikkében⁴⁷ melyben arra utalt, hogy nem volt rendeleti szabály olyan esetekre nézve, amikor a magánvádló – miután megtette feljelentését (azaz élt indítványozási jogával) – ismeretlen helyre távozott, idézhető képviselője sem volt, így őt tárgyalásra idézni nem lehetett. Ilyenkor ui. a vád hallgatóságos visszavonásáról nem lehetett szó, mivel joghatályos idézést a sértett a tárgyalásra nem kapott. Az eljárást megszüntetni ennek okán nem lehetett, de az eljárást folytatni sem – a rendelet 23. §-a ugyanis nemcsak az eljárás megindításához, hanem folytatásához is megkövetelte a sértetti jelenlétet. Ezért csupán egy dolog volt tehető: az eljárás felfüggesztése. A rendelet tehát a terheltet hátrányos helyzetbe hozhatta azáltal, hogy – elévülési határidőről nem rendelkezvén – nem zárta ki annak lehetőségét, hogy „a vádlott e minőségében egész életét átélje csak azért, mert az őt feljelentő magánvádló időközben ismeretlen helyre tette át lakását.” A terhelt a felfüggesztő határozat ellen jogorvoslattal sem élhetett. *Borsitzky* megoldásként javasolta a gyakorlatban – az anyagi jogból kiindulva

⁴⁴ KUNFALVY ISTVÁN: A subsidiarius magánvádról. *Jogtudományi Közlöny* 1893. évi 29. sz. 229–230. p.

⁴⁵ Pl. 7., 9., 52., 63. sz. teljes ülési határozatok.

⁴⁶ Erről ír TREMMEL FŐRIÁN is: i. m. 25–28. p., ahol utal BALOGH JENŐ bírálatára is. Balogh így ír 1887-es munkájában: „[...] nem tartjuk célszerűnek azt, hogy a járásbírók elé utalt mindazon vétségek, melyeknél a bűnvádi eljárás folyamatba tétele csak a sértett fél indítványa folytán történhetik meg, a sértett fél magánvádjá körébe utaltatnak [...] E felfogás azt látszik mutatni, mintha a közérdek e vétségek mindegyikénél háttérbe volna szorítva, ami pedig egyáltalában nem áll.” Utal arra az anomáliára is, hogy „a magánvádló hosszabb ideig, az eljárás későbbi stádiumáig rendelkezhetik [ti. az ítélet kihirdetéséig – a szerző] az általa képviselt vád felett, mint [...] a kir. ügyész, ki csak a bíróságnak tanácskozás végett való visszavonulásáig ejtheti el a vádat.” Mindezek több mint száz év távlatából is nagyon helyes meglátásnak tűnnek.

⁴⁷ BORSITZKY IMRE: A királyi járásbírók hatáskörébe utalt indítványi bűncselekményekre vonatkozólag az eljárásnak a magánvádló meg nem hallgatása okából az elévülési időt meghaladólag történt felfüggesztése. *Jogtudományi Közlöny* 1892. évi 36. sz. 286. p.

(vétségek esetén 3 év, kihágások esetén 6 hónap) – elévülési idő hivatalból való figyelembe vételét, s a büntethetőség elévülése után az eljárás megszüntetését.

A rendelet mindezek ellenére a bünvádi perekben zsinórmértékül szolgált egészen a magánvád klasszikus és részletes szabályozását nyújtó Bp. megjelenéséig. Mielőtt azonban rátérnék az első eljárás kódex magánvadra vonatkozó szabályainak tárgyalására, rövid kitérőt teszek egy speciális eljárás, a sajtóesküdtszéki eljárás vonatkozó rendelkezései irányába.

5. A sajtóesküdtszéki rendeletek⁴⁸ által szabályozott sajtóvétségi eljárásban is főszabályként közzéjáró járt el, kivételesen azonban a magánvádló mint eljárásjogi jogalany is megjelent: a magánszemély sérelmére elkövetett becsületsértés és rágalmozás eseteiben (1848. évi XVIII. tc. 12. §).

A közzéjáró legfőbb feladatát a vizsgálat felügyelete, a vádlelvel megszerkesztése és a tárgyalás alatt a vád képviselője képezte. Hivatalból üldözendő cselekmények esetében a vizsgálóbírónál megindította az eljárást, a vizsgálat befejezésével pedig döntött arról, hogy kvázi pótnyomozást rendel el, vagy megszünteti az eljárást, avagy vádlevelet szerkeszt közzéjáró vétségeknel. A közzéjárókat egyébiránt az igazságügy-miniszter nevezte ki az esküdtbíróóságok mellé.⁴⁹

A sajtótörvény 11. §-ában foglalt, köztisztviselő sérelmére elkövetett sajtóvétség esetén a sértett a közzéjáró segítségét kérhette, egyébként azonban a közzéjáró fellépésének nem volt helye magánszemély sérelme esetében, kivéve akkor, ha a vizsgálat cselekmény egyszerűsind közkereset alá tartozó vétséget is jelentett. A magánvádló jogai a közzéjáróhoz igazodtak: a vádlelvel elkészítése és a vád képviselője joga őt is megillette. Ennek gyakorlása érdekében a vizsgálat befejezése után a nyomozati anyagot megtekinthette, majd tíz napon belül a vádlevelet benyújthatta. Ez azonban nem mentesítette a vizsgálóbíró a közzéjáró értesítése alól a magánvádas eljárás megindításakor sem. Ha a köz- és a magánvádló nem jutott egyezsége a vétség minősítésének megítélését illetően, az esetben megindíthaták mindketten az eljárást, sőt a közzéjárónak ez kötelessége is lett. Amennyiben azonban a közzéjáró vádlevelet is benyújtott, az eljárást kizárólag ő folytathatta.⁵⁰

⁴⁸ A m. kir. igazságügyminiszeriumnak 1867. május 17-én 307/eln. sz. a kelt rendelete a sajtóvétségek felett itélendő esküdtzékek felállítása iránt. *Magyarországi Rendeletek Tára* 1867. II. kiadás. Pest, 1871. 89-115. p., A m. kir. igazságügyminiszernek 1871. május 14-én 1498. eln. sz. a kelt rendelete [...] az esküdtzéki eljárásnak Erdélybe való behozatala iránt *Magyarországi Rendeletek Tára* 1871. Pest, 1872. 183-186. p. és A m. kir. igazságügyminiszernek 1871. május 14-én 1498. eln. sz. a kelt rendelete a marosvásárhelyi sajtóbíróóság előtt követendő eljárás iránt. *Magyarországi Rendeletek Tára* 1871. Pest, 1872. 186-214. p.; RÉVÉSZ T. MIHÁLY: A sajtószabadság érvényesülése Magyarországon 1867-1875. Bp. 1986. 38. p. SÁRLÓS MIHÁLY: A sajtószabadság és eljárásbiztosítékainak fő vonásai. In: *Jogtörténeti Tanulmányok* II. A dualizmus korának állam- és jogtörténeti kérdései. (Szerk: Both Ödön, Csizmadia Andor [...]) Bp. 1968. 195-196. p., BOTH ÖDÖN: Küzdelem az esküdtbíráskodás bevezetéséért Magyarországon a reformkorban és az 1848. áprilisi rendelet. *Acta Juridica et Politica*. Tomus VII. Fasciculus I. Szeged, 1980. 5-7. p.

⁴⁹ A m. kir. igazságügy-miniszeriumnak 1867. június 2-án kibocsátott rendelete a sajtóvétségek tekintetében eljáró közzéjárók kinevezése iránt. *Magyarországi Törvények és Rendeletek Tára* 1867. Pest, 1868. 152. p.

⁵⁰ A vádlelvelnek tartalmaznia kellett azon nyomtatványok és metszetek pontos megjelölését, s azon sajtóhelyek felemlítését, melyen a vád alapult; a vétség megjelölését a sajtótörvény megfelelő szakaszára hivatkozással; a terhelt nevét, polgári állását, lakhelyét; a megidézendő műértők (szakértők) és tanúk jegyzékét; s ha hirdetményi idézésre lett volna szükség, ennek tényét. A vádlevelet a bírói tanács elnökéhez annyit példányban kellett benyújtani, hogy a vádlónak és minden vádlottnak külön-külön egy-egy példány jusson, s azt a vádlottnak legalább 14 nappal a tárgyalás előtt meg kellett kapnia.

A tárgyalás során a vádképviselőt és a kontradiktórius bizonyítás is a mindenkori vádló feladata volt.⁵¹ A bizonyítási eljárás befejezettnak nyilvánítása után vádbeszédet tartott, a verdikt meghozatala után javaslatot tehetett az alkalmazandó szankció mértékére is (!), s fellebbezési jog is megillette.⁵²

Ha az ügyben magánvádló járhatott el, a sértett személyesen és meghatalmazottja útján is felléphetett.⁵³

A sajtóesküdszéki eljárás 1867-ben bevezetett rendelkezéseit egészen a Bp. hatályba lépéséig, azaz 1900. január 1-jéig alkalmazták. Ezt követően a Bp. XXX. Fejezete tartalmazta az esküdtbíráskodás szabályait,⁵⁴ az esküdtbírásgokról szóló 1897. évi XXXIII. tc. azok új szervezetét, a XXXIV. tc. (a Bp. életbeléptetéséről) pedig – többek között – az esküdtbírásgoknak – a rendes és a kivételes mellett – a sajtóbíráskodási hatáskörét állapította meg. Így a sajtóesküdszék többé nem különálló bíráskodás, beleolvadt a Bp. rendes esküdszéki eljárásába.⁵⁵

2. A bűnvádi perrendtartás – 1896. évi XXXIII. törvénycikk

1. Az anyagi büntetőjog kodifikációjának befejezése után Csemegi Károly ismételt megbízást kapott, ezúttal büntetőeljárási javaslat elkészítésére. Ennek eleget téve, 1882-ben „Magyar bűnvádi eljárás a törvényszékek előtt” címmel meg is jelent a plánum, melyet 1885–1886 között átdolgozott, de továbbra is igen éles vitákat váltott ki. Ezért új személyeket kértek fel új tervezet elkészítésére.⁵⁶ Hosszú huzavona után 1895 elején végleges javaslat született, melyet – szintén még módosításokkal – elfogadás után 1896. végén szentesítettek és hirdettek ki. Ez volt az 1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról.

2. A maga korában európai színvonalúnak minősülő, s több szempontból még a XXI. században is figyelemre méltó Bp. az alább ismertetett szabályozás szerint döntötte el azt az örökös kérdést, hogy a büntető perben a vádemelés és a vád képviselője csak az állami hatóságot illeti-e meg, vagy egyes esetekben az állam megengedi más személynek is a vádlókénti fellépést.

A Bp. elveti a vádmonopólium elvét, s a 2. §-ban rögzíti, hogy a kir. ügyészség a vádnak csak rendszerinti, ám nem kizárólagos képviselője. Így a sértett felet is feljogosí-

⁵¹ Az általa állított tanúk és szakértők mellett indítványozhatta egyéb bizonyítékok beszerzését is, melyre megengedéséről az elnöklő bíró döntött.

⁵² A marosvásárhelyi sajtóbírásg elotti eljárásról szóló 1871. évi im. r. 67–68. §, a sajtóvétségek felett ítélandó esküdszékek felállításáról szóló 1867. évi im. r. 52., 55., 56., 89. §.

⁵³ A m. kir. igazságügyminiszternek 1867. évi okt. 1-én kelt rendelete [...] a közzévaló sajtóüggyekbeni közreműködésének szabályozása tárgyában [...] *Magyarországi Törvények és Rendeletek Tára* 1867. Pest, 1868. 509–512. p.

⁵⁴ Bp. XXX. Fejezet: Eljárás nyomtatvány útján elkövetett bűncselekmény esetében.

⁵⁵ FINKEY 1899-ben így fogalmaz: „E 3 új törvény életbeléptetésével, a jövő év első napján esküdszéki intézményünk és esküdtbírásg eljárássunk új korszakba lép. Az 1867 óta fennálló sajtóügyi esküdszék megszűnik kivételes bíráskodási eszköz lenni, beleolvad és megijfodik az új eljárás-kódex rendes esküdszékébe s újult erővel folytatja pályafutását.” In: *Az esküdszék az új magyar bűnvádi eljárásban*. Bp. 1899. 14. p.

⁵⁶ Csemegi második tervezetét az 1888-as Fabinyi János-féle, azt pedig az 1893-as Szilágyi Dezső-féle tervezet követte, melyek azonban nem igazán törődtek a magánvád kérdésével.

totta arra, hogy bizonyos esetekben fellépjen vádlóként.⁵⁷ A sértett ezen perbeli minőségének elismerése szükségessé tette jogkörének kiszélesítését.

A Perrendtartás 13. § (6) bekezdése értelmében „*sértett* az, akinek bármely jogát sértette vagy veszélyeztette az elkövetett vagy megkísérlett bűncselekmény”. A sértett körébe tartozik a főmagánvádló, a pótmagánvádló, a magánfél,⁵⁸ a magánindítványra jogosult,⁵⁹ továbbá sértett alatt – bármely, az előbb felsorolt minőségben szerepel is – annak törvényes képviselője is értendő [13. § (7) bek.].

A magánvádnak tehát két formája ismeretes: a főmagánvád és a pótmagánvád. „A főmagánvád a kir. ügyészség teendőit apasztja, a pótmagánvád a jogosult vádnak érvényesítését szolgálja” – fogalmaz a törvényjavaslat indokolása.

3. *Főmagánvádló* a Bp. 41. § (1) bek.-e szerint az a sértett – illetőleg járásbíróági ügyekben a szülő, a férj, a gyám és a gondnok is felléphet magánvádlóként [523. § (4) bek.] – , aki „a kir. ügyészségnek a vád képviselőjére való előleges felhívása nélkül, vádat emelhet az 1878. évi V. tc. 258. és 259., 261., 327., 332., 418., és 421. §-ai szerint büntetendő vétségek, valamint az 1878. évi V. tc. 301. §-ában meghatározott könnyű testi sértés vétsége, továbbá az 1879. évi XL. tc. 126. és 127. §-aiban, végre az 1895. évi XLI. tc. 8. és 9. §-aiban körülírt kihágások esetében”. E bűncselekmények az alábbiak: magánszemély ellen elkövetett rágalmozás és becsületsértés,⁶⁰ könnyű testi sértés vétsége, levél- és távsürgöny-titok magánszemély általi megsértése, magánlaksértés erőszak nélküli esete, idegen ingó és ingatlan vagyon megrongálása; továbbá a kihágási Btk.-ban megjelölt élelmi vagy élvezeti cikk lopása és az idegen ingó dolog jogtalan használása; illetve a védjegyek oltalmáról szóló törvény szerinti iparvédjegy-hamisítás által elkövetett kihágás. Az 1879. évi XXXI. tc. (erdőtörvény) 82. §-a szerint az erdei lopás és az arra vonatkozó orgazdaság, és az erdei kártétel; valamint az 1883. évi XX. tc. (vadászati törvény) 46. §-a szerint a vadászati kihágások panaszra üldözendők, s ez az uralkodó felfogás szerint a főmagánváddal volt „egyértelmű”.⁶¹ E bűncselekmények, mint látható, kisebb súlyúak, és túlnyomórészt a járásbíróság hatáskörébe tartoztak,⁶² kivételesen járt el a törvényszék vagy az esküdtszék.

A principiális magánvádló jogosult volt a közvádlótól függetlenül, önállóan a vádemelésre, a vád képviselőjére és a védelejtésre is. A Bp. azonban korlátozást állított a magánvádló önálló vádképviselői joga elé: a közvádló a sértett akarata ellenében is átvehette a vád képviselőtét közérdekből,⁶³ azaz bevezette a *mellékmagánvád* intézmé-

⁵⁷ „A bírósági eljárásban a vádat rendszerint a kir. ügyészség képviseli”, illetve „Magánvádra üldözendő vétség és kihágás esetében (41. §) a vádat elsősorban és rendszerint a sértett képviseli.” [2. § (1) és (4) bek.].

⁵⁸ „Az a sértett vagy jogutódja, aki magánjogi igény érvényesítése végett a bűnvádi eljáráshoz csatlakozott” [13. § (8) bek.].

⁵⁹ „Az a magánegyén, akinek indítványától (1878. évi V. tc. 110. §) függ a bűnvádi eljárás megindítása” [13. § (9) bek.].

⁶⁰ A Kúria szerint a holtak ellen elkövetett rágalmozás és becsületsértés is lehetett főmagánvád tárgya. (11.519/1906.)

⁶¹ Lásd VÁMBÉRY RUSZTEM: *A Bűnvádi Perrendtartás tankönyve*. Bp., 1916. 99. p.

⁶² A magánvádas ügyek a járásbíróságok által elbírált ügyek 90 %-át alkották. In TREMMEL FLÓRIÁN: *A magánvád szabályozása az első magyar Büntető Perrendtartásban és a mai magyar reformtörvények*. *Magyar Jog* 1996/11. sz. 648. p.

⁶³ A bűncselekmény politikai motívuma, az okozott botrány nagysága, avagy a sértett társadalmi állása lehetnek olyan indokok lehetnek, amelyek célszerűsítik az államvádatosság általi vádképviselőt. Emellett a kérdéses magánvádas deliktum állhat bűnhalmazatban is, amikor szintén az állami vádközeg általi eljárás indokolt. FINKEY FERENC: i. m. 225. p.

nyét [41. § (3) bek.]. A mellékmagánvádló „kisegítő” jogkört kap ezáltal. Ennek érvényesítése érdekében iratbetekintési, indítványtételi joga volt – a vádlott bűnösségének megállapítása, az ellene alkalmazandó büntetési tétel vonatkozásában –, minden olyan esetben értesíteni és megidézni kellett, amikor azt a törvény a kir. ügyészségre nézve is elrendelte. Fellebbezési jog a kisegítő magánvádlót azonban nem illette meg, ha a kir. ügyészség élt e jogával (fellebbezési joga akkor sem volt, ha a közvádló a fellebbezésétől elállt, hiszen „az elsőbíróság ítéletében az ő szempontjából nyugszik s az ügyet a maga részéről oly értelemben kívánja res judicatává tenni, amint azt az elsőbíróság elbírálta.”⁶⁴) Abban az esetben viszont, ha a közvádló az eljárás folyamán a vádat mégis elejtette, úgy a sértett visszalépett eredeti magánvádlói helyzetébe. (Ha pedig olyan magánvádas ügyben folyt eljárás, melyet közvádassal egyesítettek, az eljárásnak elvileg két vádlója lett. Ezt rendszerint ügyészi védképviseleti átvállalással oldották fel. Erről pedig szintén a közérdek követelményeinek szem előtt tartásával döntöttek.)

A kir. ügyészségnek e beavatkozáson felül joga volt arra is, hogy a magánvádas ügyek esetében a főtárgyalásról külön értesítést kapjon, ha azt – kivételesen – a törvényszék avagy az esküdttörvényszék tartja,⁶⁵ jelenléte azonban azon sem volt kötelező.⁶⁶

4. A magánvád másik formája a *pótmagánvád* (42. §). Pótmagánvádlónak tekintették azt a sértettet, aki a közvádló helyett átvehette a vádat, ha az a vád képviselőjét megtagadta, vagy a vádat elejtette.⁶⁷ Az intézmény indokaként Kovács Kálmán ekként fogalmazott: „Míthogy a bíróságnak vád nélkül nincs joga eljárni, az ügyészséggel szemben pedig a kormánynak utasítási joga van, lehetősége nyílnék a kormánynak vagy az ügyészségnek a vádemelés megtagadásával vagy a vád elejtésével bárkit mentesíteni a bírói felelősségre vonás alól. Ennek megakadályozása végett a sértett vagy törvényes képviselője, ha az ügyész megtagadta vagy elejtette a vádat, bármely bűncselekmény esetén az ügyész helyett mint magánvádló léphet fel és így pótolhatja az eljáráshoz szükséges vádhatóságot.”⁶⁸

A szubszidiárius magánvád körébe tartozó bűncselekmények közvád tárgyát képezték, amikor is alapvetően a kir. ügyész volt a vád ura, aki köteles volt azt az egész eljárásban képviselni, de a törvényben meghatározott esetekben 1. megtagadhatta a vád képviselőjét,⁶⁹ illetve 2. elejthette a vádat.⁷⁰

⁶⁴ 383. § III. 2. ponthoz fűzött magyarázatán. BALOGH JENŐ – EDVI ILLÉS KÁROLY – VARGHA FERENC: *A bűnvádi perrendtartás magyarázata IV.* Bp., 1900. 20. p.

⁶⁵ 41. § (2) bek. Erre ritkán került sor: sajtóvétségeknel, illetőleg a bűncselekmények közötti tárgyi és alanyi összefüggés során. A többi magánvádas ügyről az ügyészségi megbízott útján értesül a kir. ügyészség az 525. § (3) bek. alapján.

⁶⁶ 302. § (2) bek.

⁶⁷ „Ha a kir. ügyészség azokban az esetekben, melyekben a vádemelés joga őt illeti, megtagadta a vád képviselőjét, a sértett, a 4. §-ban meghatározott esetek kivételével, a kir. ügyészség elutasító határozatának kézbesítésétől számított nyolc nap alatt vagy átveheti a vád képviselőjét, vagy a főügyészhez folyamodhatik.

Ha a főügyész nem utasítja a kir. ügyészt vádemelésre, a sértett a főügyész határozatának közlésétől számított nyolc nap alatt veheti át a vád képviselőjét.

Ha a kir. ügyészség az eljárás alatt ejti el a vádat, ennek képviselőjét a sértett átveheti.” [42. § (1)–(3) bek.]

⁶⁸ KOVÁCS KÁLMÁN: *A magyar büntetőjog és a büntető eljárási jog története 1848-tól 1944-ig.* Bp. 1971. 63. p.

⁶⁹ A 34. § szerint: „A kir. ügyészség megtagadhatja a vád képviselőjét, ha meggyőződése szerint a feljelentett cselekmény nem büntethető, vagy ha az eljárás sikeréhez szükséges bizonyíték nem szerzhető meg. A kir. ügyészség azonban köteles a sértettet, aki feljelentést (89. §) vagy magánindítványt (90. §) tett, esetleg a

ad 1. Ha a kir. ügyész a vád képviselőjét megtagadta, a 42. § (1) bekezdése alternatívát adott a sértettnek: választhatott, hogy az ügyészség elutasító határozatának kézhezvételétől számított nyolc napon belül átveszi-e a vád képviselőjét (pótmagánvádlóként lép fel), vagy a főügyészhez folyamodik a kir. ügyészség elutasító határozata miatt.⁷¹ Sőt: e kétféle jog együttes gyakorlásának sem volt akadálya a törvényszöveg alapján.

ad 2. Ha a kir. ügyészség az eljárás alatt elejtette a vádat, nem volt lehetőség a főügyészhez való folyamodásra: a sértettnek – a bíróság felszólítására – ha a bíróság előtt személyesen jelen volt, azonnal döntenie kellett a vád átvételének kérdésében, ha nem volt jelen, úgy a bíróság írásbeli felszólításától számított a törvényi határidő. (Az esetleges többi sértett, akiket a hatóság nem értesített a vádtól való elállástól, annak időpontjától számított harminc napon belül vehette át a vád képviselőjét.)⁷² E határidő jogvesztő volt: elmulasztása esetén az eljárás megszüntetésére került sor [42. § (4) bek., 323. §], mivel hiányzott a bírói eljáráshoz szükséges vád [1. § (1) bek.].

Ha az ügyész súlyosabb minősítés miatt emelt vádját elejtette és enyhébb minősítéssel emelt vádat, az eredeti, súlyosabb minősítést a sértett pótmagánvádlóként fenntarhatta.⁷³

A sértett szempontjából jelentős volt az a körülmény, hogy a pótmagánvádlói jogosultságot nem kellett előzetesen kifejezetten fenntartani, hogy ha a közvádlo netalán visszavonta volna a felebbezését, akkor ő majd élne ezzel. Feltételes perorvoslati bejelentés ugyanis nem volt a Bp-ben.⁷⁴

Pótmagánvádnak helye volt tehát az összes hivatalból üldözendő deliktum, illetve a főmagánvád tárgyát nem képező magánindítványi cselekmények esetében. Nem volt lehetőség viszont pótmagánvádra a felhatalmazásra és kívánatra üldözendő deliktumok⁷⁵ esetén, valamint (per)újrafelvétel során.⁷⁶

szükséges nyomozás teljesítése után, a vád képviselőjének megtagadásáról indokolt, írásbeli határozattal mielőbb értesíteni.”

⁷⁰ A 38. § (2)–(6) bek.-e szolt a vádelejtésről általában; a vádelejtés folytán a vizsgálatnak a vizsgálóbíró által történő megszüntetéséről a 128. §, a vádtanács részéről történő megszüntetéséről a 264. § 5. pont, a törvényszék vagy az esküdtbíró részéről történő megszüntetéséről a 268., 275. és a 283. §, az ítélőbíróság részéről történő megszüntetéséről a 323. és az 542. § rendelkezett. Vádelejtésnek minősült továbbá az eljárás megszüntetésének indítványozása [38. § (5) bek.], valamint a közvádlo által bejelentett felfolyamodás vagy felebbezés visszavonása. Erre példák a Kúria döntései közül: 75103/1903., 278/1905., 2700/1909. sz.

⁷¹ A javaslat indokolása szerint azon sértett számára volt kedvező e szabály, aki „sem kellő belátással, sem jogi képzettséggel, sem elegendő vagyonnal nem rendelkezik arra, hogy a vád emelését megtagadó kir. ügyészség helyett megfelelően járasson el a vád képviselőjében.” – A folyamodás alapján a főügyész az illetékességgel rendelkező közvádlot vádemelésre utasította (ekkor a sértettet csak a bizonyítás felvételére vagy meghatározott irányban való kiegészítésére vonatkozó indítványozási jog, illetve a jog gyakorlásához szükséges iratok megtekintésének joga illette meg), vagy elutasította a folyamodást (ekkor az elutasító határozat kézbesítésétől számított a nyolc napos határidő).

⁷² 42. § (4), (6) bek..

⁷³ A Kúria 1416/1907. sz. döntése alapján. Az ügyben a hatóság elleni erőszak vádját módosította a közvádlo tettleges becsületsértésre.

⁷⁴ A Kúria 8511/1908. sz. döntése alapján. A Kúria majd a 9. sz. büntető döntvényében is megerősítette a pótmagánvádlónak e jogát: „Ha a kir. ügyész a végtárgyalás befejezése után a vádat elejti, a magánvádló [...] a közvád képviselőjét átveheti, vagy ha a bíróságfelmentő ítéletét a közvádlo nem felebbezné, a magánvádló [...] jogosult közvádloképpen felebbezni.”

⁷⁵ 2. § (3) bek., 4. §. Felhatalmazási vétségek a Csbtk. 269–272.§-ai szerint a rágalmozás és becsületsértés azon esetei, amikor az elkövetési magatartás hivatalos személyek(országgyűlés, annak bizottsága, küldött-sége; hatóság vagy küldöttsége, közhivatalnok, hadsereg, kir. miniszter; illetve bíróságok, bírák, bírósági hivatalnokok, ügyészek vagy annak tagjai) ellen irányul. Az eljárás ekkor a feljogosított szerv (országgyűlés,

5. A Bp. 50. §-a – a korábbi gyakorlattal ellentétesen – általában kizárta az *együttes (konkurrens) magánvádat*: egyszerre két vádló tehát nem vehetett részt egy eljárásban. Egyetlen kivételt engedett a törvény: a mellékmagánvád esetét.⁷⁷ A törvényjavaslat indokolása szerint ugyanis ez az intézmény „megnehezíti a kir. ügyészségnek, a terheltnek és a bíróságnak helyzetét s [...] a bűnvádi eljárásnak nehézkessé tételét, komplikációját és elkerülhetetlen elhúzóását idézi elő,” ugyanakkor az együttes magánvád „teljesen felesleges is,” hiszen „a való tény megállapítása és az anyagi igazság érvényesítése mindaddig, amíg a kir. ügyészség a vádat fenntartja, biztosítva van még akkor is, ha a vádat nem a helyes irányban képviselné. Ha pedig a kir. ügyészség nem képviseli a vádat, esetleges tévedésének vagy mulasztásának korrektívuma gyanánt a sértett, mint pótmagánvádló léphet fel.” A hangsúly tehát a vád egységes képviseletén volt.

6. A sértett ezenfelül szerepelhetett *magánfélként* is az eljárásban,⁷⁸ továbbá lehetett *magánindítványra jogosult*⁷⁹ is a minősége; és sértett alatt a törvényes képviselőjét is érteni kellett [13. § (7) bek.]. Itt kívánom megjegyezni, hogy a magánvádló és a magánindítványra jogosult személye között milyen különbség volt, illetőleg van ma is. A magánindítványra jogosult a büntető anyagi jogi törvény alapján jogosult arra, hogy egyes büntetendő cselekmények esetén eldöntse: kívánja-e a jogsértés miatt a tettes megbüntetését, azaz az eljárás megindítását és lefolytatását, vagy elengedi a büntetést; a vádképviseleti jogot azonban e kérdés nem érinti. A magánvádló viszont az a sértett, aki – egyes „indítványi” bűncselekmények esetében – a bűnvádi eljárásban a vádat képviseli. A magánindítvány tehát az eljárás megindításának előfeltétele, a magánvád pedig a vádképviselet egy formája. Ezt a különbségtételt a Bp. már megteszi.

7. *A magánvádló jogi helyzete* a Bp.-ben az alábbiak szerint alakult.

A *főmagánvádló* jogai főszabályként azonosak voltak a kir. ügyész azon jogaival, amelyek a vád képviseletével kapcsolatosak, természetesen az ügyész hatósági jogosítványai nem illették meg.⁸⁰

Igy az eljárás előkészítő szakaszában,⁸¹ a nyomozás során nem nyomozhatott, kihallgatásokat nem foganatosíthatott. Ha úgy vélte, hogy nyomozási cselekmény elvégzésére

---

annak bizottsága; miniszter, minisztertanács, hadügyminiszter/honvédelmi miniszter; igazságügy-miniszter) felhatalmazása alapján indulhat.

Kívánatra üldözendő a külföldi uralkodó vagy államfő ellen elkövetett rágalmozás vagy becsületsértés (1878. évi V. tc. 272. §)

⁷⁶ 43. § (3) bek.

⁷⁷ „Ha a kir. ügyészség képviseli a vádat, a sértett, kivéve a 41. §-ban meghatározott eseteket, nem vehet részt a vád képviseletében. Mindazonáltal indítványt tehet bizonyítás felvétele vagy a bizonyító eljárásnak valamely tüzetesen meghatározott irányban való kiegészítése iránt. e célból az ügy iratait megtekintheti.” (50. §)

⁷⁸ „Magánfél az a sértett vagy jogutódja, aki magánjogi igény érvényesítése végett a bűnvádi eljáráshoz csatlakozott.” [13. § (8) bek.] Jogköréről – mely szűkebb mint a magánvádlóé – az 1878. évi V. tc. 110–116. §-ai, illetve a Bp. 51. §-a rendelkezik.

⁷⁹ „Magánindítványra jogosult az a magánegyén, akinek indítványától (1878. évi V. tc. 110. §) függ a bűnvádi eljárás megindítása.” [13. § (9) bek.]

⁸⁰ 43. § (1)–(2) bek.

⁸¹ A bűnvádi eljárásnak a polgári korszakban öt szakasza volt: 1. az előkészítő szakasz, mely állt a nyomozásból és a vizsgálatból, 2. a közbeszóló szakasz, amely a vádirat benyújtását, ez ellen esetleg a terhelt kifogását és a vád alá helyezést foglalja magában, 3. a főtárgyalási szakasz, 4. a perorvoslatok és 5. a végrehajtási szakasz.

van szükség, megkereshette a rendőri hatóságot, az azonban nem volt köteles annak eleget tenni [42. § (3) bek.], s ekkor vizsgálatot kérhetett (ritkább eset), avagy feljelentést tehetett az ügyészségi megbízottnál vagy a járásbírósnál. Nem indítványozhatta természetesen az ügy iratainak a hozzá való áttételét.

Magánvádas esetekben nem volt mellőzhető a vizsgálat tartása a főtárgyalás elrendelése előtt [103. § (3) bek. b) pont]. Ekkor a principiális magánvádlót megillette az iratbetekintési jog, és a közvádlóval azonos jogosítványai voltak az indítványok tétele és a jelenlet kapcsán.⁸² A vizsgálóbíró határozatai ellen legkésőbb nyolc napon belül felfolyamodással [378. § (3) bek.], intézkedése vagy mulasztása ellen pedig – határidő nélkül – panasszal (113. §) élhetett. A vizsgálat megszüntetéséről értesíteni kellett, annak befejezésével kapcsolatban indítványt terjeszthetett elő. A vizsgálat befejezését követő 15 napon belül vizsgálat folytatását kérhette (128–129. §), vagy a vádiratot benyújthatta [276. § (2) bek.].

Ha a vádat magánvádló képviselte, a Bp. a kötelező vád alá helyezés rendszerét követte, tehát akár adott be a terhelt kifogást a vádirat ellen, akár nem, a vádtanács vizsgálta felül a vádiratot, s ha alaposnak találta, a terheltet vád alá helyezte. (Magánvádló szereplésével zajló sajtóperekben viszont fakultatív rendszer érvényesült.) Ha a terhelt kifogással élt, a vád alá helyezési szakaszban joga a főmagánvádlónak a vádtanács a kifogás tárgyában tartandó tárgyalásán részt venni, vagy maga helyett képviselőt küldeni. Ha személyesen nem jelent meg, és távolmaradását nem mentette ki, illetve képviselőt nem küldött maga helyett, ezt vádelejtésnek tekintették (261., 278. §). Ha a terhelt nem élt kifogással, a vádtanács zárt ülésen döntött.⁸³ Bármelyik változat esetén érvényesült az a szabály, hogy a magánvádló a vádtanács határozatai ellen, az eljárás megszüntetésének esetét kivéve, perorvoslással nem élhetett [43. § (2) bek., 280. §]. Nem indítványozhatta – az összefüggés esetét kivéve – a főtárgyalásra való közvetlen idézést, amely az eljárás egyszerűsítését és gyorsítását szolgáló intézmény volt⁸⁴ [282. § (2) bek.].

A bírósági tárgyalási szakaszban (a főtárgyaláson, és a járásbíró előtt) a sértett mint magánvádló széleskörű perbeli hatáskörrel rendelkezett: általában a közvádló jogait gyakorolta. Jelen volt a bizonyítási eljárás során, amikor is a tanúhoz és a szakértőhöz kérdéseket intézhet, illetve a kereszkérdés joga is megillette, bizonyítási indítványt terjeszthetett elő,⁸⁵ perbeszédet tarthatott – a vádképviselőt kir. ügyészség általi átvétele esetében is –, melyben indokolt indítványt terjesztett elő a vádlott bűnösségének kimondása iránt,⁸⁶ a vádat módosíthatta és elejthette. A vádelejtés joga a tárgyalás befejezéséig, illetve az alább említendő büntető parancs kibocsátásáig illette meg (38., 315, 516. §).⁸⁷

⁸² A vizsgálóbíróknál indítványokat tehetett; a főtárgyaláson részt nem vevő tanú és szakértő kihallgatásánál jelen lehetett, azokhoz kérdéseket intézhetett; bírói szemle, házkutatás, lefoglalás, iratok átkutatása és a szakértők kihallgatása során szintén jelen lehetett. (119., 125–126. §)

⁸³ A különbség abban rejlett, hogy közvádló esetén kifogás hiányában nem volt helye vád alá helyezésnek (vizsgálat elrendelésének, vagy kiegészítésének.)

⁸⁴ A maximum öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő cselekmény esetén, ha tettenkapás forgott fenn, vagy a terhelt a bíróság előtt a bűnösségét – a nyomozás vagy vizsgálat adataival összhangban – beismerte, a terheltet az előkészítő szakasz után közvetlenül a főtárgyalásra idézhették.

⁸⁵ Bp. 306., 307., 308., 311. §.

⁸⁶ Bp. 314., 315. §.

⁸⁷ A magánvádló-magánindítványra jogosult sértett megkülönböztetésből kifolyólag, ha a sértett vádelejtés helyett visszavonta indítványát a Csbtk. 116. §-a alapján, a kir. ügyészség nem vehette át a vád képviselőt, hanem az eljárás megszüntetésére került sor.

A büntető parancs mint gyors eljárási forma (532. §)⁸⁸ megengedett volt főmagánvád esetén is, de ekkor is szükséges volt a büntető parancs alkalmazásának a közvádoló részéről történő írásbeli indítványozása (hozzájárulása).

A főmagánvádoló széleskörű perorvoslati jogosultsággal rendelkezett, hasonlóan a közvádolóhoz. A rendes perorvoslatoknak három típusa ismeretes ekkor: a felfolyamodás (végzések elleni jogorvoslat, pl. a vizsgálóbíró és a vádтанács végzései ellen), a felebbezés (ítéletek ellen, egyfokú fellebbezés volt ekkor), és a semmisségi panasz (a Kúriához intézett jogorvoslat a felebbezéssel nem támadható ítéletekkel szemben, alaki és anyagi semmisségi okok⁸⁹ miatt, de csupán jogi kérdésben). Rendkívüli perorvoslat pedig a perorvoslat a jogegység érdekében (ezzel csak a Kúria mellett működő korona-ügyész élhetett), és az újrafelvétel a jogerős ítéletek ellen.

Felfolyamodással élhetett a magánvádoló, de a vádтанács vonatkozásában csak annak eljárást megszüntető végzése ellen [43. § (2) bek.]. Felebbezéssel szintén élhetett – akár a felmentő, akár a bűnösséget megállapító ítélet ellen –, azonban csak a terhelt terhére, és az nem képezte akadályát a terhelt szabadlábra helyezésének.⁹⁰ Semmisségi panasz megtételére csak akkor volt joga, ha már a másodfokú ítélet meghozatala előtt képviselte a vádat [430. § (1)–(2) bek.].⁹¹

A főmagánvádoló – a pótmagánvádolóval ellentétben – elviekben újrafelvételt kérhetett a vádlott terhére (449. §), egy további rendelkezés azonban olyan feltételeket állapított meg, ami miatt mégsem élhetett e jogával a büntető törvény súlyosabb rendelkezéseinek alkalmazása végett (450. §).⁹²

Az igazolás jogorvoslati formája is megillette a magánvádólót (463. §), de a közvádoló mellett működő magánvádoló mulasztása esetén csak akkor élhetett igazolási kérelemmel, ha az az eljárás megszüntetésének okául szolgált, vagy olyan bizonyíték bemutatása maradt el, amely a meghozott határozat alapját megváltoztatta.⁹³

8.- A pótmagánvádoló *joghelyzete* alapvetően megegyezett a főmagánvádolóéval, azaz a vádképviselőt kapcsán általában a kir. ügyészség jogait gyakorolta (43. § 1. bek. alapján).

A főmagánvádólóra vonatkozó korlátozásokat figyelembe véve (a kir. ügyész közhatósági jellegéből folyó jogaival ui. a pótmagánvádoló sem rendelkezett) az alábbiak állapíthatók meg ehelyütt. A nyomozási szakasz, a vizsgálat és a vád alá helyezés kapcsán fentebb említett jogok azonosak voltak a magánvádoló mindkét típusánál. A bírósági tárgyalási szakaszban a bizonyítási eljárás során is megegyeztek a jogosítványok (jelenlét, bizonyítási indítványok, perbeszéd tartása, vádmódosítás és -elejtés). A perorvoslatok vonatkozásában már eltérés mutatkozott. Felebbezési jog kifejezetten őt is

⁸⁸ A büntető parancs lényege, hogy a bíróság a terhelt bűnösségét és büntetését annak meghallgatása nélkül, a feljelentés és a vádirány alapján állapította meg, s több garanciális feltételt rögzített ahhoz a törvény (a cselekmény csak kihágás, vagy egyedül pénzbüntetéssel büntethető vétség lehetett, a bíró kétszáz koronát meg nem haladó pénzbüntetést tartott kiszabhatónak, a terhelt szabadlábon volt, illetve a közvádoló indítványozta /hozzájáruló nyilatkozatot tett. Továbbá attól függően, hogy hatóságtól, hatósági közegtől, avagy magánegyéntől származott, további kikötések voltak.).

⁸⁹ Bp. 384., 385. §; 427. §.

⁹⁰ Bp. 160. § (4) bek.; 283. §, 383. § III. 1. pont.

⁹¹ Ez történhetett úgy is, hogy a kir. ügyész az elsőfokú ítélet ellen nem fellebbezett, a magánvádoló viszont élt e jogával és ezáltal vette át a vádképviselőt.

⁹² A főmagánvád eseteinek büntetési tétele nem volt oly magas, mint amit a Bp. a 450. §-nál előírt.

⁹³ BALOGH JENŐ – EDVI ILLÉS KÁROLY – VARGHA FERENC: *A bűnvádi perrendtartás magyarázata IV.* 177. p.

megillette (a terhelt terhére), s ha a közvádló a fellebbezését visszavonta, a pótmagánvádló ennek közlésétől számított nyolc napon belül felebbezással élhetett (383. § III. 1. pont).

A törvény egyfelől szűkítette a szubszidiárius magánvádló jogait azzal, hogy nem kérhette az eljárás újrafelvételét [43. § (3)-bek.]. A rendelkezés célszerűségi indokon alapult: ha a vádhatóság és a bíróság is alaptalannak találta a sérelmet, az eljárást feleslegesen ne húzzák tovább.⁹⁴

Másrészt a Bp. 282. § (2) bek-e viszont tágabbá tette a pótmagánvádló jogkörét a főmagánvádlóéhoz képest: tárgyi és anyagi összefüggés esetén (18., 19. §) a pótmagánvádló jogosult volt a közvetlen idézés indítványozására, ha az összefüggő ügyek valamelyikében a kir. ügyészség ilyen indítványt tett.

9. A magánvádló (mind a fő-, mind a pótmagánvádló) joghelyzetével kapcsolatos további szabályok a magánvádlói jog megszerzésével, több magánvádra jogosult sértett esetén a magánvád képviselőjének gyakorlási módjával, a magánvádló képviselőjével, a bűnügyi költség viselésével és a magánvádló jogainak megszűnésével álltak kapcsolatban.

A magánvádlói jog megszerzéséről az alábbiak szerint rendelkezett a törvény: Az a sértett, aki mint magánvádló, csatlakozó vagy magánfél kívánt fellépni, köteles volt e szándékát az eljárás szakának megfelelő hatóságnál (kir. ügyészségnél, rendőri hatóságnál, vizsgálóbíróknál, vádtanácsnál vagy az ítélőbíróságnál) bejelenteni – személyesen vagy meghatalmazottja útján, szóban vagy írásban – és jogosultságát igazolni. Így a sértett mind a vizsgálat, mind pedig az első fokú tárgyalás szakaszában megkezdhetette magánvádlói működését (másodfokú eljárásban az „*accusatio consummata*” miatt nyilvánvalóan nem igényelt vizsgálatot a magánvád léte vagy nem léte).⁹⁵ Pótmagánvádló esetén a bejelentés megtörténte lásd a 4. pont alatt írtakat. A hatóság határozattal ismerte el a magánvádlói jogosultságot, illetve ha jogosulatlanak vélte, a jelentkező személyt visszautasította [52. § (1), (4) bek.]. A hatóságok esetleges elutasító határozata ellen jogorvoslatnak volt helye: a nyomozó hatóság határozata ellen előterjesztésnek, a bíróságnak a jelentkezés tárgyában hozott határozata ellen pedig egyfokú felfolyamodásnak [52. § (5) bek., 378. § (1) bek.].⁹⁶ A jelentkezés szabálya a magánvádló jogainak szintén egyfajta korlátozását jelentette, mely egyúttal a terhelt érdekeit is védte.

Olyan esetekre, amikor a deliktum miatti magánvád emelésének joga egyidejűleg több sértettet is megilletett – mivel a konkurrens magánvád általában tilos volt –, a Bp. a

⁹⁴ A javaslat indokolása szerint e szabály a terhelt számára a jogerős bírósági határozat biztosítékot nyújt a magánérdekből eredő további zaklatás ellen. Az újrafelvétel kérdésével kapcsolatosan érdekes gondolatokat vet fel LÉNÁRT ALBERT: Pótmagánvádló és újrafelvétel c. munkájában. *Jogtudományi Közöny* 1902. évi 27. sz. 233–235. p. 1929-ben a Kúria a 22. sz. büntető döntvényében mondta ki végül, hogy „ha a felmentett, illetőleg elítelt terhére a kir. ügyészség (ügyészégi megbízott) indítványa folytán újrafelvétel rendeltetett el és a kir. ügyészség (ügyészégi megbízott) az eljárás folyamán a vádat elejti, illetve indítványát visszavonja, vagy az ítélet ellen fellebbezettel nem él – a sértett nem veheti át a vád képviselőt, illetve nem élhet az ítélet ellen fellebbezettel.” Ez azt jelentette, hogy a pótmagánvádlónak „nem lehet szerepe az újrafelvételi eljárás indítványozásánál, tehát megindításánál, nem gyakorolhat vádlói jogokat ezen eljáráskésőbbi folyamán sem s így perorvoslat alakjában sem.” *Igazságügyi Közöny* 1929. évi 1. sz. 5–6. p.

⁹⁵ A megengedett perorvoslat használatára viszont joghatályos bejelentésnek volt tekintendő, mint ahogyan főmagánvád esetén az eljárásindítást kérő feljelentés megtétele vagy a vádindítvány benyújtása. [52. § (2)–(3) bek.]

⁹⁶ BALOGH JENŐ – EDVI ILLÉS KÁROLY – VARGHA FERENC: *A bűnvádi perrendtartás magyarázata I.* Bp., 1910. 361–362. p.

csatlakozás intézményét vezette be. Ilyenkor az az egy sértett képviselte a magánvádat (a vád egységességének és a terhelt könnyebb védekezésének garantálása érdekében), aki először jelentkezett a bíróságnál. Többek egyidejű jelentkezése esetén pedig az, aki a vádemelést tartalmazó beadványban vagy jegyzőkönyvben első helyen szerepelt, avagy megegyeztek a magánvádló személyében (44. §). A többi sértett vagy tartózkodott az eljárásba való beavatkozástól, vagy mint csatlakozók vettek részt a magánvád képviseletében. A csatlakozás intézményének lényege tehát: a fő- vagy pótmagánvádló mellett utólag még más sértettek is bejelentették magánvádra való igényüket (45. §). A magánvádat képviselő sértett jogán a csatlakozás nem változtatott, kivéve, ha a sértettek közös megállapodással másik sértettet jelöltek a vádképviseletre. A csatlakozók perbeli jogai korlátozottak voltak.⁹⁷ A csatlakozás azonban csak jog volt, nem kötelezettség. A sértettet nem érthette hátrány azért, mert nem csatlakozott, tehát ettől még az eredeti magánvádló vádelejtése esetén ő is átvehette a vád képviseletét – legfeljebb, ha a bíróság nem tudott a személyéről, nem hívta fel arra. A bíróság jogerős döntésével viszont valamenyny sértett vádjoga megszűnt.

A magánvádlónak az eljárásban betöltött fontos tiszte megkövetelte, hogy e személy cselekvőképes legyen. Ezért olyan esetekben, amikor a sértett 16. életévét be nem töltött kiskorú, gondnokság alatt álló, vagy jogi személy (polgári pereket folytatható testület, társaság vagy egyesület) volt, a sértett helyett képviselő járt el (a kiskorú és a gondnokság alatt álló személy esetén törvényes képviselője, a jogi személy esetén az őt magánjogi viszonyokban képviselő választmány). Ezek voltak a szükségszerű képviselet esetei. A Bp. lehetőséget adott azonban önkéntes képviseletre is:⁹⁸ a magánvádló és a csatlakozó jogosult volt magát ügyvéddel képviseltetni a személyes megjelenési kötelezettséggel nem járó eljárási cselekményeknél, sőt többüknek közös képviselője is lehetett. (A magánvádló és a csatlakozó az eljárás során kézbesítési megbízottat is választhatott.) Általános ügyvédkényszer nem volt, csak abban az esetben, ha azt a bíróság elrendelte, de ez esetben is megjelenhetett a magánvádló (csatlakozó) személyesen. A képviselő a magánvádló érdekében eljárási cselekményeket végezhetett.⁹⁹ A Bp. is rögzítette a képviselők kizárására vonatkozó szabályokat. Eszerint nem lehetett képviselő az, akit az eljárásba mint tanút vontak be – kivéve ha a Bp. 205–206. §-ában foglalt mentességével élt [48. § (1) bek.]. Kizárt volt továbbá a képviseletből a bírói tanács és a kir. ügyészség képviselőjének rokonsága is. A képviselő köteles volt az állam nyelvét beszélni (a sértett természetesen nem) [48. § (2) bek.].

⁹⁷ Ellenőrizték és kisegítették a magánvádlót: bizonyítékokat bocsáthattak annak rendelkezésére, az iratokat ők is megtekinthették és indítványokat tehettek (kivéve a minősítés és a büntetés tekintetében). Perökönómiaailag magyarázhatóak azon további rendelkezések is, melyek szerint csak egy vádiratot lehetett benyújtani és egy perbeszédet tartani, a bírósági határozatokat csak a magánvádlóval közölték, a csatlakozók csak a főtárgyalásra kaptak idézést, illetve a csatlakozókat a bíróság az eljárás minden szakában közös meghatalmazott választására utasíthatta (45–46. §).

⁹⁸ „A magánvádló és a csatlakozó ügyvéddel képviseltethetik magukat mindazoknál az eljárási cselekményeknél, amelyekre nem személyes megjelenés kötettségével vannak idézve.” [Bp. 47. § (2) bek.] A „szükségszerű” és az „önkéntes” megkülönböztést lásd FINKEY FERENC: i. m. 232. p.

⁹⁹ A képviselőt önálló fellebbezési jog a Bp. 383. §-a alapján nem illette meg ebből következően a bírói gyakorlat sokáig nem ismerte el a magánvádló ügyvédjének ezen jogát akkor sem, ha a sértett személyesen nem jelent meg az eljárási cselekménynél (pl. Kúria 3399/901. sz. ítélete). A helyes jogértelmezés – a Bp. 383. § III. 1. pont és a korabeli ügyvédi törvény, az 1874. évi XXXIV. tc. 38. és 63. §-ainak egybevetése – szerint viszont a magánvádló (csatlakozó) távollétében jogosult volt az ügyvéd perorvoslattal élni. A témában lásd KUX ADOLF: A magánvádló képviselőjének fellebbezési joga. *Jogtudományi Közlöny* 1904. évi 11. sz. 89–90. p.

A magánvádlót terhelő bűnügyi költség¹⁰⁰ viseléséről is rendelkezett a Bp. Míg a közvádra indított eljárás megszüntetése vagy felmentő ítélettel történő befejezése esetén az államkincstárból előlegezett bűnügyi költség (és ebbe nem tartoznak bele a magánvád és a terhelt képviselétével, illetve védelmével kapcsolatos költségek¹⁰¹) rendszerint az államot terhelte, addig a kizárólag magánvád (azaz akár fő-, akár pótmagánvád) alapján folyó eljárás esetén azt a magánvádlónak kellett megtérítenie. Több magánvádló az okozott költségekért rendszerint egyetemleges felelősséggel tartozott, vagy őket a bíróság – belátása szerint – arányos részben marasztalta [482. § (1)–(3) bek.].¹⁰²

A rosszhiszemű vádaskodás esetére adott biztosítékot a Bp. azáltal, hogy azt az egyént, aki tudva hamis vagy gondatlan feljelentést tett, továbbá az újrafelvétel kérése vagy az igazolás benyújtása nyilvánvalóan alaptalan volt, szintén a bűnügyi költségek viselésére kötelezte. Azok, akik pedig a terhelt ártatlanul való elítélését, elzárását vagy vizsgálati fogságba zárását okozták, teljes kártalanítással tartoztak az ártatlanul szenvedettnek.¹⁰³ (Emellett természetesen a terhelt jogai is biztosították az alaptalan vádaskodással szembeni védelmet. A büntető anyagi jog pedig a hamis vád és a rágalmozás tényállásain keresztül nyújtott garanciát – Csbtk. 227., 260. §).

A magánvádló eddigiekben felvázolt perbeli állása többféle módon szűnhetett meg. A Bp. 49. §-a szerint egyrészt a sértett halálával,¹⁰⁴ másrészt a magánvádról való lemondással, amely lehetett kifejezett és hallgatólagos.¹⁰⁵ A kifejezett vádról való lemondásnak mindenképpen a bíróság előtt kellett elhangoznia (ezzel egyenlő hatású volt, ha a sértett a bíróság előtt úgy nyilatkozott, hogy a terhelt megbüntetését nem kívánja¹⁰⁶), ha a sértett a bíróságon kívül elégtételt vett, ez nem eredményezte a magánvádlói jog megszűnését.¹⁰⁷ A lemondás akkor minősült hatályosnak, ha feltétel nélküli volt.¹⁰⁸ A magánvádról való lemondást nem lehetett visszavonni. A fenti okok azonban csak akkor vezettek az eljárás befejezéséhez, ha más vádra jogosult személy nem tartotta fenn, vagy nem vette át a vád képviselétét.¹⁰⁹ A magánvádló jogainak a fentiekem túli, természetes megszűnési

¹⁰⁰ 479. § (1) bek. „Bűnügyi költségek alatt értendők a nyomozástól kezdve a büntetés végrehajtásának befejezéséig az államkincstárból előlegezett, továbbá a magánvádlónak készkiadásban okozott szükséges költségek; valamint a magánvádló és a terhelt képviselőjének és a védőnek megfelelő díja és készkiadásai is.”

¹⁰¹ Bp. 479. § (2) bek.

¹⁰² Hasonló volt a helyzet a magánindítvány visszavonása miatt megszüntetett eljárás bűnügyi költségét illetően: azt a magánindítványra jogosultnak – illetőleg több együttes jogosult esetén egyetemlegesen, vagy megosztott arányban – kellett megtérítenie.

¹⁰³ Bp. 482., 483., 484., 488., 489. §, valamint a magánvádló költségeiről később az igazságügyminister 1907. évi 14.270 sz. rendelete. Igazságügyi Közlöny 1907. december 27. melléklet és 331–332. p.

¹⁰⁴ Ekkor a magánvád képviselétével járó jogok átszámazhattak: vagyon elleni deliktumok esetében a sértett örököseire; más deliktumok esetén a fel- vagy lemenő ágbeli rokonra, testvérre, vagy a házastársra. Jelentkezésükre harminc nap állt rendelkezésre, addig is az elhunyt képviselője, ennek hiányában a bíróság által kirendelt ügygondnok gyakorolta a magánvádlói jogokat [49. § (1)–(3) bek.].

¹⁰⁵ A Bp. 49. § (5) bek. szerint: „A lemondással egyenlő hatályú, ha amagánvádló oly tárgyalásra, melyre szabályszerűen megidéztek, meg nem jelenik, illetőleg amennyiben képviseltesének helye volna, magát nem képviselheti, vagy olyan határidőt, mely számára az eljárás megszüntetésének terhe alatt van kitűzve, megem tart.” A vádirat benyújtási határidejének elmulasztása is vádelejtésnek minősült [42. § (3) bek.].

¹⁰⁶ Ilyen tárgyú kúriai döntések voltak például a 254/1902, vagy a 521/1904. sz. alattiak.

¹⁰⁷ A Kúria 4292/1907. sz. döntésében is ezt mondta ki, amikor az a sértett az őt ért sérelem miatt tetteleg bántalmazta a vádlottat.

¹⁰⁸ Lásd BALOGH JENŐ – EDVI ILLÉS KÁROLY – VARGHA FERENC: *A bűnvádi perrendtartás magyarázata* I. 349. p.

¹⁰⁹ A magánindítvány – magánvád megkülönböztetéséből következik, hogy ha a magánindítványra jogosult az elsőfokú bíróság ítélete előtt visszavonta az indítványát (Csbtk. 116. §), amire a nemi erőszak, a megfertőzés, a gyermekrablás és a nőragadás esetein kívül lehetősége volt, az eljárás megszűnt. Akkor is ez

módja volt az elmélet szerint a bűnvádi eljárás jogerős elbírálása, az elévülés és a kegyelem útján való elengedés is.¹¹⁰

3. *Út a szocialista eljárási törvényekig (1896–1951)*

1. Az eddigiekben ismertetett rendelkezések kapcsán el kell ismernünk: igen részletes, precíz szabályozás született – a magánvád területén is, ami nem csoda, hiszen több évtizedes előkészítő munkálatok előzték meg a kódexet, s annak során alaposan tanulmányoztak számos külföldi (s nem csupán európai!) mintát. Ezen kívül – ami a XXI. századi jogalkotásban is követendő példa lehetne – az egyes tervezetek nyilvánosságra hozatala után azok felett mindig élénk irodalmi és jogászegyleti viták folytak, s azok is befolyással bírtak az első büntető perjogi kódexünkre.

Részben ennek köszönhető, hogy a Bp. – és az abban rögzített vádképviselési rendszer – a hatályba lépését követő fél évszázadig fennmaradt, és az eljárásjog gyökeres revíziója csak 1951-ben következik be.

Természetesnek tekinthető azonban az, hogy a társadalmi viszonyok alakulása a bűnvádi eljárásra és annak szabályaira is befolyással volt, ezért több alkalommal módosították, kiegészítették a perrendtartást.

2. A XX. század első évtizedében a büntető eljárás három területén sürgettek reformot: a perorvoslatok területén, a fiatalkorúak bíróságának felállítása és az esküdtbíróági tárgyalás vonatkozásában. Mindhárom tárgykörben megtörtént a változás. Az 1907. évi XVIII. tc.¹¹¹ a fellebbezést, a semmisségi panaszt és a Kúria döntvényalkotási jogát érintette. Ezt követte – észak-amerikai mintára – az 1913. évi VII. tc.,¹¹² mely a fiatalkorúak bíróságát honosította Magyarországon. Egy évre rá pedig az esküdtbíróági eljárásra és a semmisségi panaszra vonatkozó rendelkezéseket is módosították.¹¹³

3. Már 1919-ben elindult az a folyamat,¹¹⁴ amely igazán csak az 1920-as és 1930-as évektől jellemezte a büntető eljárásjogi jogalkotást: nevezetesen a gyorsítás és az egyszerűsítés lett a fő(!) vezérelv. Ezt pedig jobbra azzal támasztották alá, hogy „a gyors és hatályos megtorlás megnyugtatója az egész társadalmat és megfelelő esetekben alkalmas lehet arra, hogy az elítéltet ismét jó útra terelje. A legmagasabb rendű közérdek

---

történt, ha pl. közérdekből az ügyészség vette át a vád képviselését. A magánindítvány kapcsán megjegyzendő, hogy ha a sértett lemondott arról, de azt a bíróságon kívül tette meg –kiegyezett a sértővel –, az nem enyhítette el a vádemelés jogát, a büntetőtörvény által biztosított jogot ui. magánúton nem lehetett megszüntetni. Vö. EDVI ILLÉS KÁROLY: *A büntető törvénykönyv magyarázata I.* Bp. 1894. 419. p. A magánindítvány visszavonása és a magánvád viszonya sokáig az érdeklődés középpontjában állt a Bp. és a Csemegi-kódex nem teljesen egységes szabályozása miatt. Így több tanulmány, értekezés jelent meg a korabeli szakfolyóiratokban, pl. WALDAPFEL MÓR: A magánindítvány visszavonásának kérdéséhez. *Jogtudományi Közlöny* 1906. évi 25. sz. 219. p.

¹¹⁰ VÁMBÉRY RUSZTEM: i. m. 105. p.

¹¹¹ „A Bp. módosítása és kiegészítése tárgyában”, mely a Bp. 400. és 426. §-át módosította.

¹¹² „A fiatalkorúak bíróságáról”.

¹¹³ 1914. évi XIII. tc. – Lásd RNKEY FERENC: i. m. 60–61. p.

¹¹⁴ Friedrich István miniszterelnöksége idején, 1919. augusztus 20-án lépett hatályba a gyorsított bűnvádi perrendtartásról a magyar kormány 4038. és 4039/1919. ME sz. rendelete (A törvénykezés ideiglenes szabályozásáról, illetve a szabályozás kiegészítéséről. *Magyar Rendeletek Tára* 1919. Bp., 1919. 647–656. p.) A Gybp. 1923-ig volt hatályban.

követelménye tehát, hogy a büntető eljárás ne csak alapos legyen, ne csupán az igazságos ítékezés biztosítékát nyújtsa, hanem egyúttal gyors is legyen.¹¹⁵ E „közérdekű követelmény” elérésének pedig a módjai a következők voltak:

- a felesleges perszakaszok csökkentése. Ennek érdekében alkották meg az 1921. évi XXIX. tc.-et. E jogszabállyal megszüntették a vádirat ellen benyújtható kifogást és a vád alá helyezték a kir. törvényszék mint egyesbíróság előtti eljárásban. A törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930. évi XXXIV. tc. (Te.) továbblépett, és a törvényszék tanácsa előtti ügyekre nézve is – kivételeket megállapítva ugyan – mellőzte a kifogást (111. §);
- a perorvoslatok egyszerűsítése. 1928. évi X. tc.¹¹⁶ második része (28–33. §-ok) tartalmazta az ide vonatkozó szabályokat: szűkítette a semmisségi panasz alkalmazási körét. A Te. a járásbírói ügyekre nézve is korlátozta e rendes perorvoslat használatát;
- a felesleges bírói munka csökkentése. Egyrészt már az 1921. évi törvény lehetővé tette tettenkapás esetére a közvetlen tárgyalást, melyet a Te. kiterjesztett (107. §). Másrészt az 1928-as novella rendelkezett a munkateher csökkentése érdekében akkor, amikor a tárgyalási jegyzőkönyv és az ítélet kellékeit egyszerűsítette. A Te. e területen is továbblépett az egyszerűsítés érdekében (112–113. §);
- a komolytalan ügyek kiküszöbölése; valamint
- a gyorsítás és az egyszerűsítés mellett egy harmadik fontos érv is szerepelt az 1920-as és 1930-as évek törvénykezése során: a büntető igazságszolgáltatás olcsóbbá tétele, az állam terheinek csökkentése [pl. a tanúdíj (Te. 106. §) és a bűnügyi költség előlegezésének (Te. 118. §) korlátozásával, vagy az illetékkötelezettség bevezetésével (Te. 120. §)].

Ez utóbbi két szempont, azaz a bűnvádi eljárás komolyságának fokozása és az állami terhek csökkentése, vezérelte a jogalkotót a Bp. magánvádra vonatkozó szabályozásának átalakításában.

A magánvád tekintetében is megállapítható, hogy itt is az olcsó és gyors eljárás kialakításán volt a hangsúly. Az 1930-as években többen felléptek a hivatalbéli eljárás és a közvád túlsúlya ellen. Ugyanakkor a pótmagánvád intézményét feleslegesnek tartották, s inkább a fakultatív közvádat preferálták: a vádlói(!) tevékenységbe az ügyvédek is lehessen bevonni.¹¹⁷

A pótmagánvádoló intézményével kapcsolatos fenntartások már a korábbi évtizedekben is jelentkeztek. Itt utalnék *Balás P. Elemér* egy 1903. évi vitaindító írására, valamint *Sándorfi Kamill* joggyakornoknak az arra adott válaszára.¹¹⁸ A vita kiindulópontját az a kérdés képezte, hogy miként kell(ene) a sértettnek helyesen átvennie a vád képviselőjét a kir. ügyésztől. Balás álláspontja szerint a bíróságnak – a közvádoló vádelejtése folytán kötelezően felteendő – azon kérdésére, miszerint „Kérdem a sértett felet, átveszi-e a vád

¹¹⁵ Idézet az 1930. évi XXXIV. törvény általános indoklásából. In. *Magyar Törvénytar* 1930. évi törvénycikkek. Bp., 1931. 467. p.

¹¹⁶ „A büntető igazságszolgáltatás kérdéseinek szabályozásáról”.

¹¹⁷ TREMMEL FLÓRIÁN: *A magánvád*. 38. p. TREMMEL BALÁS P. ELEMÉR: *Reformgondolatok a bűnvádi perjog körében*. Bp. 1933. 15. p. és MEDVIGY GÁBOR: *A bűnvádi eljárás reformja*. Bp. 1934. 30. p. munkájára utalt a fentiek kapcsán.

¹¹⁸ BALÁS ELEMÉR: Törvényellenes pótmagánvadás. *Jogtudományi Közöny* 1903. évi 26. szám 214–215. p. és 27. szám 229–231. p., SÁNDORFI KAMILL: A törvényellenes pótmagánvadás *Jogtudományi Közöny* 1903. évi 30. sz. 252–253. p.

képviselőt?”, az a sértetti válasz, hogy „Igen, átveszem”, igencsak kevés. A vádlott bűnösnek kimondásához ui. a Bp. 315. §-a szerint indokolt indítványt kell előterjeszteni, melynek a bűnösség kérdésére és a büntetési tételre is vonatkoznia kell. Szerinte „az ügyészi vádelejtés után a sértett büntetés iránti kívánalmának pusztá 'igenlő' válaszban való megisméltése nem tekinthető 'vádemelésnek', ezt törvényszerű indítványnak elfogadni nem lehet [...]”. A sértettnek kötelessége lenne valamiféle vádbeszédet tartani, tehát a tényállást világosan kifejtteni, a bűncselekményt a vonatkozó törvényhely alapján megjelölni és a bizonyítékokat felemlíteni, az enyhítő és súlyosító körülményekre való utalás után pedig az elítélést egyértelműen indítványozni. Nem helyes szerinte, ha a sértettnek „nem kell egyebet tennie, mint csupán egyetlenegy szót kiejteni: igen! és ez elég arra, hogy a vádlott elítéltesék”, az az egy szavas válasz mellőzte ui. a vádirat kötelező tartalmi elemeit, ennél fogva nincs törvényes vád, minek pedig egyenes következménye kellene, hogy legyen az eljárás megszüntetése.

Balás szerint az „igen” válasz magának a vád képviselőének az átvételére elegendő és egyértelmű is lehet, de az nem jelentheti magát a vádemelést is, amit az ügyész előtte indokoltan mellőzött. Mindenképpen helyes a cikkírónak e meglátása: vádbeszéd ui. nem hangzott el, az ügyész a vádelejtést indokolta, nem a terhelt bűnösségét. Ha pedig a sértett nem képes arra, hogy „[...] ebbeli kívánságának törvényszerű voltáról a bíróságot ő is éppen oly lelkiismeretesen és komolyan igyekezzék meggyőzni, mint bizonyára tenné ezt az ügyész, [...]”, mert a jogot nem ismeri, Balás azt javasolja „ám hozzon ügyvédet magával”.

Sándorfi Kamill megvédte a „magánvádlókat”, s a gyakorlatra alapította érveit: célszerűtlen lenne a Bp. rendelkezését úgy értelmezni, hogy az a jogban járatlan sértettel szemben retorikai képességet követel. Továbbá nem életszerű az sem, hogy minden sértett ügyvéddel jelenik meg a tárgyaláson. Harmadrészt, ha a bíró által feltett kérdésre nem szimpla „igenel”, hanem akként válaszol, hogy „a tárgyaláson korábban elhangzottak alapján kéri a vádlott megbüntetését”, a minimális tartalmi követelményeknek már eleget tesz. Végsősoron pedig, ha az sem lenne kielégítő válasz, a helyes pervezetés alapján a tárgyalást el kell napolni, lehetőséget adva a sértettnek a „vádbeszédre” való felkészülésre. Sándorfi szerint, ha nem így állunk hozzá a kérdéshez, és „minden magánvádlótól közzádlói niveau álló vádbeszéd volna követendő a törvényszakaszok pontos megjelölésével, akkor a magánvád intézménye értelmetlenné válna s a magánvádló csak akkor szerepelhetne ezen jogkörében, ha a jogi fakultást legalább is elvégezte volna”.

A fenti probléma megoldódni látszott a Bp. 1934. évi novellájával. A Te. 104. §-a bevezette a fő- és a magánmagánvád (és a magánjogi igény) tekintetében a kötelező ügyvédi képviselőt.¹¹⁹ Ám az csak a törvényszéki eljárásban (ideértve a perorvoslati eljárásokat is) volt kogens előírás, a járásbíróóság elé tartozó kisebb deliktumok esetén

---

¹¹⁹ „A kir. törvényszék – akár mint elsőfokú, akár mint fellebbviteli bíróság – előtt a magánvadat rendszerint ügyvédnek kell képviselnie. Amennyiben a törvény a magánvádló megjelenéséhez vagy más eljárási cselekményéhez jogkövetkezményt fűz, az ily rendelkezés a magánvádlót képviselő ügyvédre is kiterjed.” [104. § (1) bek.] 1932-ben állapította meg a Kúria jogegységi határozatban (3725/1932.sz.), hogy a Te. 104. § (1) bek-e nem érinti azt a rendelkezést, hogy a fellebbviteli főtárgyaláson kiknek kell jelen lenniük. Az a körülmény, hogy a fellebbviteli tárgyaláson a magánvádló nem jelenik meg vagy ügyvédi képviselő nélkül jelenik meg, nem akadályozza a fellebbviteli tárgyalás megtartásának és az elsőfokú ítélet felülvizsgálatának. A magánvádló a kir. törvényszék mint fellebbviteli büntetőbíróóság előtti főtárgyalásra a Bp. 49. § utolsó bekezdésére való hivatkozással nem idézhető, meg nem jelenése a vádról való lemondásnak nem tekinthető. In. *Igazságügyi Közlöny* 1932. évi 12. sz. 207–208. p.

nem volt kötelező szakképzett jogász közreműködése.¹²⁰ E mellett további kivételeket is megállapít a jogszabály az ügyvédkényszer alól:

- az eljárás elhúzódásának megakadályozása céljából: ha a kir. ügyész a kir. törvényszék főtárgyalásán ejti a vádat – ekkor a jelenlevő sértett személyesen veheti át a pótmagánvádat és azt ugyanazon a hatámapon ügyvéd nélkül képviselheti [Te. 104. § (2) bek.];
- a jogi szakértelem egyszerűbb módon való biztosítása esetén: ha a főmagánvádló vagy közeli hozzátartozója megfelelő jogi ismeretekkel rendelkezik [a Te. 104. § (3)–(4) bek. szerint, a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. tc. (Pp.) 97. §-a alapján];
- méltányossági szempontból: a magánvádló vagyoni helyzete alapján a szegénységi jog kedvezményében is részesülhet, ekkor vagy felmentést kap az ügyvédkényszer alól, vagy a bíróság ügyvédet rendelhet ki részére [Te. 104. § (4) bek. szerint, és a Pp. 112–123. §-ai alapján].

Nem burkolt célja volt az 1930-as novellának, hogy a magánvádas ügyek számát csökkentse, s ezért az ügyvédkényszer mellett más szigorító intézkedéseket is bevezetett. Így a Te. 118. §-a magánvádas ügyekben előírta a tanú vagy a szakértő megidézéséhez szükséges összegnek az előzetes letétbehelyezését, s a tanú/szakértő idézése ettől tehető függővé. (A Bp. eredeti szabályozása szerint minden esetben az államkincstár előlegezte a bűnügyi költségeket, s sokszor azok behajthatatlanok maradván az államot terhelték.)

A másik hasonló célú intézkedést a Te. 120. §-a tartalmazta, amely mind fő-, mind pótmagánvádas ügyekben – a bűnügyi hatóságok munkájának ellenértékeként – főszabályként illetékkötelezettséget vezetett be. Ez alól kivétel volt a testi bántalmazással elkövetett becsületsértés, a levél- és távsürgönytitok magánszemély általi megsértése, a magánlaksértés vétsége és a vagyonrongálás vétsége – ezek ui. a miniszteri indokolás szerint olyanok, vagy a közrend nagyobb mérvű megzavarásával járnak.

Méltányosságból azonban az előzetes letétbehelyezés, és az illetékfizetés alól is mentesülhetett a sértett, ha szegénységi jogban részesült.

A harmadik intézkedés, mely a sértettet a magánvádlói jogok megfontolt gyakorlására szorította, a bűnügyi költségviseléssel kapcsolatos. A korábban is szabályozott eseten túl – azaz ha a bíróság a vádlottat nem mondta ki bűnösnek, vagy a magánvádló alapján folytatott vagy a magánindítvány visszavonása miatt az eljárást megszüntette – a Te. 119. §-a szerint már akkor is a magánvádlónak (magánindítványra jogosultnak) kellett megtérítenie a felmerült bűnügyi költségeket, ha nyilvánvalóan alaptalanul jelentett be bizonyítási indítványt, vagy „feltűnően gondatlan feljelentése” alapján indult meg az eljárás.

E szűkítő rendelkezésekkel szemben mindössze egy szakasz volt, amely bővítette a magánvádló jogait. A Te. 103. §-a kiterjesztette a Bp. 41. §-ában rögzített főmagánvádló körét az 1895. évi XXXVII. tc. 49. §-ában szabályozott szabadalombitorlás kihágására.

Tremmel Flórián szerint e jogszabály azok számára biztosította a magánvádlókénti fellépést, „akiknek volt idejük – különös tekintettel a hosszadalmas eljárásra –, és volt pénzüik – különös tekintettel az ügyvédkényszerre – 'büntető pereskedésre'.”¹²¹ Magam

¹²⁰ A Te. miniszteri indokolása szerint „ha a kir. járásbíróság előtt is kötelező lenne az ügyvédi képviselet, a szegénységi jog alapján kirendelt ügyvédek működése nagy megterhelést jelentene az ügyvédi karra.” Vö. *Magyar Törvénytár* 1930. Bp. 1930. 515. p.

¹²¹ TREMMELE: i. m. 39. p.

viszont úgy gondolom, hogy az imént ismertetett rendelkezésekkel mindössze azt kívánták elérni, hogy komolyan vegyék a sértettek a büntető eljárás megindítását.¹²² S ha bebizonysodott a bűncselekmény elkövetése, és a terheltet elítélték, a magánvádlót nem marasztalták büntügyi költségben. S a méltányosság okán gyakorolt szegénységi jog biztosítása a vagyontalan személyek esetén is lehetővé tette a fellépést.

A magánvád szabályozásában ezt követően a szocialista eljárási kódex megalkotásáig nem történt változás.

4. A szocialista büntető eljárási kódexek – 1951. évi III. törvény, 1962. évi 8. tvr.

1. A második világháborút követően a politikai hatalom birtokosai – mint az minden diktatórikus rendszerre is jellemző – a büntető anyagi és eljárási jogot saját érdekeik előmozdítására kívánták használni. Nyilvánvalóan segítették ezt a korábbi évtizedekben végbement, az eljárást egyszerűsítő szabályozások is. A vizsgálat, a terhelt kifogási joga és a vád alá helyezési eljárás erős korlátozása, az egyesbíráskodásnak a törvényszéki eljárás hátrányára történő kiterjesztése és a perorvoslati jog megnyirbálása – mely intézményeket a XIX. század végén a jogalkotó még alkotmányossági biztosítéknak tekintett –, valamint a büntetőparancs és a bíróság elé állítás eljárása megfelelt a korabeli politikai berendezkedésnek, hiszen „mindenfajta hatalom számára általában 'kedves' az olyan büntető felelősségre vonási rendszer, amely gyors, és úgy hatékony, hogy kevés akadályt gördít az állami büntetőigények érvényesítésének útjába.”¹²³ A leegyszerűsödött büntető eljárás megfelelt az elvárásoknak, s a legális forma mögött a törvénytelen módszereket könnyűszerrel alkalmazták. Az 1896. évi Perrendtartás mellett, mely már alig hasonlított eredeti önmagára, külön eljárásokat is bevezettek. Rendkívüli állapot esetére felállították a rögtönbíráskodást, majd a népbírói és a munkástanács eljárást.

Az eljárás tovább egyszerűsödött, immár szovjet mintára. Az 1949. évi XI. törvény-cikk¹²⁴ megszüntette a járásbíró és a törvényszék egyesbírói jogkörét. Ezáltal a laikusok részvételének korábbi formáját, az esküdtbíráskodási rendszert (, amelynek működését 1919-ben függesztették fel) a népi ülnök rendszer váltotta fel. Emellett – szintén szakítva a hagyományokkal – a fellebbviteli rendszert egyfokúvá alakították. A „perorvoslat a törvényesség érdekében” nevű perorvoslat pedig alkalmazható volt a terhelt terhére is, ami szintén a hatalmon levőket erősítette. A vizsgálat körét tovább szűkítették: immár csak a magánvádas eljárásban élt, vagy ha az ügyész arra javaslatot tett, vagy pedig ha a bíróság azt szükségesnek látta. Az 1950. évi I. törvény megszüntette a vizsgálóbíró intézményét.

Mivel a büntető eljárásra vonatkozó rendelkezések már nem egy egységes kódexben voltak megtalálhatóak, hanem szétszórtan különböző törvényekben, nehézkessé vált a jogalkalmazás. Ez az állapot szükségessé tette egy új, egységes büntető perrendtartás kimunkálását.

¹²² A pótmagánvádlóként fellépni akaró sértett „[...] ha az ügyésznek a védelejtésben megnyilvánuló meggyőződésében megnyugodni nem tud, akkor embertársa fegyházba, börtönbe stb. juttatását tekintse [...] elég fontos és komoly dolognak [...]” BALÁS: i. m. 230. p.

¹²³ *Magyar jogtörténet* c. egyetemi tankönyv 387–388. p.

¹²⁴ „A népnek a büntető igazságszolgáltatásban való részvételéről és a fellebbvitel egyszerűsítéséről”.

2. Így született meg a *büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény*, az első szocialista büntető eljárási kódex, melynek megalkotását azonban – szemben az első kódexszel – nem előzte meg hosszas előkészítés, jogirodalmi viták pedig végképp nem. Ezidőre a szovjet befolyás a jogalkotásban teljesen meggyökeresedett (a miniszteri indoklás a „szocialista jogrendszer demokratizmusának példájáról” szól). Az 1896. évi Bp.-vel ellentétes volt magának a törvénynek a felépítése is: az első a statikus rész, a második a dinamikus rész volt, mely felosztást a későbbi kódexek is átvettek. A büntető eljárás korábbi szakaszolása is megváltozott: a bírói előkészítő szakaszt (a vizsgálatot) felváltotta a nyomozati szakasz. A tárgyalás előkészítése az ítélőbíróság feladatává vált. A perorvoslat jellemzője az egyfokú fellebbevitel volt. A védelem jogainak erőteljes korlátozása arra enged következtetni, hogy egy inkvizitórius eljárási rendszert vezettek be.¹²⁵ A fő vezérelv továbbra is az eljárás gyorsítása és egyszerűsítése volt.

A sértettre, illetve magánvádra vonatkozó szabályozásban lényegi változás nem történt. Nem igazán érthető – s magam azt is az „egyszerűsítő” törekvésnek tudom be –, hogy a sértett fogalma törvényileg miért nem került rögzítésre. (A 45. § csupán egyes jogait rögzítette.) A fogalom persze a Bp. óta változatlan maradt.¹²⁶

A magánvádnak mindkét formája megmaradt. A *főmagánvádra* üldözendő bűncselekmények köre nem változott.¹²⁷

A korábbi szabályozáshoz hasonlóan a sértettnek lehetősége volt *pótmagánvádló*kénti fellépésre is.¹²⁸ A szubszidiárius magánvádlóként való jelentkezés határideje is a Bp. rendelkezésének megfelelően alakult. Amennyiben az ügyész a vád elejtését, a felmentő ítéletben való megnyugvást, illetőleg a fellebbezés visszavonását tárgyaláson jelentette be, a sértettnek nyomban, illetőleg – hasonlóan a fellebbezéshez – három napon belül kellett nyilatkoznia a vád képviselőjének átvétele kérdésében. Egyébként a sértett a vonatkozó írásbeli értesítésnek – az ügyész határozata ellen bejelentett jogorvoslata esetén (136. §) a másodfokú ügyészi határozatnak – részére történt kézbesítésétől számított nyolc nap alatt vehette át a vád képviselőjét. Ha különböző okok miatt nem értesítették a sértettet az ügyész elhatározásáról, a sértett a vád képviselőjét az ügyész határozatának meghozatalától, illetőleg az ügyész nyilatkozatának megtételétől számított harminc nap alatt vehette át [41. § (2) bek.].

A *magánvádló jogállására vonatkozó szabályok* – kevés kivétellel – megegyeztek a klasszikus Bp.-beliekkel. A magánvádló jogosítványai azonosak voltak az ügyész azon jogosítványaiával, melyek a vádképviseléssel kapcsolatosak: az eljárásban mindazokat az

¹²⁵ „A Bp.-nak a tárgyalást megelőző bírósági eljárásra vonatkozó szabályai jelentősen módosultak, a vizsgálatra vonatkozó rendelkezései már nincsenek hatályban, a vád alá helyezési eljárás kiküszöbölődött, a Bp. perorvoslati rendszere is a múlté. Csupán a főtárgyalásra vonatkozó fejezet és az eljárási kényszercselekményeket szabályozó rendelkezések azok, amelyek nagyban-egészben még hatályban vannak.” – jellemzi a kort a törvény miniszteri indoklása.

¹²⁶ Lásd pl. MÓRA MIHÁLY – KOCSIS MIHÁLY: *A magyar büntető eljárási jog*. Bp., 1961. 169. p.

¹²⁷ „Könnyű testi sértés; becsületsértés és rágalmozás, magánlaksértés, levéltitok megsértése, valamint ingó vagy ingatlan dolog rongálása és tulajdon elleni kihágás esetében, ha a cselekmény magánindítványra üldözendő, a vádat mint főmagánvádló, a sértett képviseli.” [41. § (1) bek.]. Nem főmagánvádas a bűncselekmény ellenben, ha nem magánindítványra üldözendő, hanem feljelentésre vagy kívánatra (250. §).

¹²⁸ „Ha az ügyész olyan cselekmény esetében, mely nem főmagánvádra üldözendő, a nyomozás teljesítését megtagadja (90. §), a nyomozást megszünteti (134. §), a vádat elejti [38. § (3) bek.], vagy a terhelten felmentő elsőfokú ítélet ellen fellebbezéssel (188. §) nem él, illetőleg az ilyen ítélet ellen bejelentett fellebbezését visszavonja [192. §, 193. § (3) bek.], a sértett mint pótmagánvádló, a vád képviselőjét átveheti, kivéve, ha erről már korábban lemondott.” [41. § (2) bek.].

indítványokat és nyilatkozatokat megtehetette, amelyek a vád képviselőjével együtt járnak, az ügy iratait bármikor megtekinthette (42. §).

Az 1951-es kódex is korlátozást állított a magánvádló önálló vádképviselői joga elé: az ügyész a sértett akarata ellenében is átvehette a vád képviselőjét közérdekből az eljárás bármely szakában. Ebben az esetben a magánvádló a vád képviselőjében csak akkor járhatott el, ha az ügyész a vád képviselőjétől utóbb elállt; egyébként a magánvádló a „csak” sértett jogait gyakorolta [43. § (2) bek.]. A törvény tehát kizárta az együttes magánvádat.

Perorvoslatok tekintetében is széleskörű jogosítvánnyal rendelkezett a magánvádló, panaszjog (136. §), a bírósági eljárásban a tárgyalás előkészítésének szakaszában [151. § (3) bek., 149. § (2) bek.], és az elsőfokú bíróság ítélete ellen a terhelt terhére [188. § (1) bek. III. 1. pont] fellebbezési jog illette meg. Perújítási joga csak a főmagánvádlónak volt, s csak akkor, ha a terheltet nem nyilvánították bűnösnek. A pótmagánvádlónak viszont egyáltalán nem volt joga perújításra [215. § (2) bek.].

Több magánvádló egyszerre nem szerepelhetett a büntető ügyben, a sértettek közül egy személy gyakorolhatta a vádképviselővel kapcsolatos jogosítványokat: megegyezésüktől függően, illetve annak hiányában a megelőzés, ha pedig ez nem volt megállapítható, a bíróság döntése lett irányadó [41. § (3) bek.].

Az eljárásban a magánvádló személyesen, illetve képviselő útján is részt vehetett. A magánvádló képviselőjére jogosult volt: a meghatalmazott ügyvéd, a törvényes képviselő, meghatalmazás alapján a Btá. 29. §-ában megjelölt nagykorú hozzátartozó [46. § (1) bek.]. A korábbihoz képest annyi volt az eltérés, hogy hozzátartozójával a megyei bíróság előtti eljárásban is képviselthette magát.

Bűnügyi költségek tekintetében ha a vádat magánvádló képviselte, a terhelt felmentése vagy az eljárás megszüntetése esetén – korlátozásokkal – a bíróság a terhelt terhére a bűncselekmény elkövetését megállapította, de a terheltet ennek ellenére a bűnösség megállapításának és a büntetés kiszabásának mellőzésével felmentette, illetőleg vele szemben az eljárást megszüntette – őt kellett a bűnügyi költségek megtérítésére kötelezni. Több magánvádló között a költségek viselésének arányát a bíróság állapította meg [245. § (2) bek.].

A magánvádlói jog keletkezésére vonatkozóan az alábbiak szerint rendelkezett a törvény. Főmagánvád esetén a sértett sohasem volt köteles vádirat benyújtására. A feljelentés pótolta a vádiratot. (Korábban a főmagánvádló csak a megyei bíróság előtt volt köteles vádiratot benyújtani, az új hatásköri szabályokkal azonban a főmagánvádas deliktumok a járásbíróság hatáskörébe kerültek át.) Ebben az esetben a terheltet vádirat kézbesítése nélkül, de a feljelentő nevére és a feljelentett bűncselekmény tényállására való rövid utalással kellett a tárgyalásra megidézni. Ha pedig a főmagánvádló olyan ügyben, amelyben a rendőrség a nyomozást megtagadó vagy megszüntető határozatot hozott, az eljárás folytatását kívánta, evégből új feljelentést kellett az ügyésznél benyújtania [152. § (1), (3) bek.]. A pótmagánvádló a vád képviselőjének átvételét a nyomozás megtagadása vagy megszüntetése esetén a 41. § (2) bekezdésében megszabott határidő alatt vádirat egyidejű benyújtása mellett a bíróságnál köteles volt bejelenteni [152. § (5) bek.].

A magánvádlói jogosultság megszűnésének módja egyrészt a sértett halála, másrészt a lemondás. A sértett halála esetére a törvény a korábbi szabályozástól eltérő megoldást adott, nevezetesen esetében helyébe harminc nap alatt a Btá. 29. §-ában megjelölt hozzátartozója léphetett. A Bp. e joggal még a sértett örökösét ruházta fel. A változás indoka-

ként az található a miniszteri indokolásban, hogy ez esetben „büntetőjogi igény érvényesítéséről van szó, amelyre a jogosultságot a cselekmény vagyoni vagy nem vagyoni jellegétől függetlenül, egységesen kell meghatározni. A merőben anyagi igények érvényesítése a polgári jogi igény körébe tartozik és a magánfél számára áll fenn, [...]”. A vádképviselési jogról való lemondás szintén lehet kifejezett és hallgatólagos. Kifejezett védelejtésről akkor volt szó, ha – az ügyész addig, amíg a bíróság az elsőfokú ítélet meghozatala céljából vissza nem vonult [170. § (3) bek.], ha pedig az ügyet büntetőparancssal intézték el, ennek kibocsátásáig – történik meg. Azt azonban a sértett indokolni nem volt köteles (42. §). Hallgatólagos védelejtésnek minősült, egyrészt ha a tanács elnöke (az ügy bonyolultságára tekintettel) a feljelentés kiegészítésére hívta fel a főmagánvádlót, s az a részére meghatározott határidőt elmulasztotta [152. § (2) bek.], illetve ha a sértett a tárgyalásról távol maradt, és e következményre az idézésben figyelmeztették [151. § (2) bek., 154. § (2) bek.]. Új szabály a kódexben az, hogy a főmagánvádló és képviselője tárgyalásról való távolmaradása esetén a bíróság a terheltnek vagy védőjének kérelmére úgy is határozhatott, hogy a távolmaradást nem tekinti a vád elejtésének [154. § (2) bek.], hanem az ügyet érdemben bírálja el [158. § (4) bek.].¹²⁹

3. Az 1951. évi eljárási kódexet három jogszabály módosította nagyobb mértékben. Az első novella az *1954. évi V. törvény* (I. Bpn.)¹³⁰ volt. A magánvád szempontjából ez fontos állomás, mivel megszüntette a pótmagánvádat (11., 12., 56. §). E rendelkezés gyakorlatilag a sértett fellebbezési jogát is megszüntette a közvadás ügyekre nézve, hiszen az 1951-es kódex az ügyész által nem támadott felmentő ítélet esetében a sértettnek pótmagánvádlói minőségben biztosított fellebbezési jogot.¹³¹ Az I. Bpn. akként módosította a magánvádló (illetőleg képviselője) tárgyalásról való, és kellően ki nem mentett elmaradásának következményét (a korábbi „védelejtéssel egyenlő hatályú”-ként tekintett helyett), hogy a „bíróság az eljárást végzéssel megszünteti” (58. §).¹³²

A második módosító novella az *1957. évi 8. sz. tvr.* volt (II. Bpn.),¹³³ melynek a magánvád szempontjából azért volt jelentősége, mert a tárgyalás írásbeli előkészítése helyett bevezette a *személyes meghallgatás* intézményét három deliktum (könnyű testi sértés, becsületsértés és rágalmazás) vonatkozásában: a tanács elnöke a magánvádlót és a terheltet az ügy adatainak részletes előadása céljából személyes meghallgatásra idézte meg, s a magánvádlónak az arról való ki nem mentett távolmaradása is védelejtésnek volt tekintendő. Amennyiben a „békítés” nem vezetett eredményre, a tanács elnöke a tárgyalás napját kitűzte (13. §).

A harmadik novella (III. Bpn.) az *1958. évi 16. sz. tvr.*¹³⁴ volt, amely elsősorban a perorvoslatok vonatkozásában hozott változásokat. A magánvádló tekintetében a bün-

¹²⁹ A törvényhez fűzött miniszteri indokolás szerint ez utóbbi szabály a rágalmazási és becsületsértési ügyek miatt került be. „A főmagánvádló egyszerű távolmaradása ugyanis nem juttatja olyan határozottsággal kifejezésre a vád alaptalanságának beismerését, mint a kifejezett védelejtés, sőt adott esetben éppen a beismerés kikerülését célozza a főmagánvádló részéről. Ilyen esetben pedig az alaptalanul megvádolt terheltnek méltányos érdeke fűződhet ahhoz, hogy saját becsülete érdekében maga kívánhassa az ellene indult eljárás lefolytatását s így bírói megállapítását annak, hogy a főmagánvádló által emelt vád alaptalan volt.”

¹³⁰ „A büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény módosításáról.” *Magyar Közlöny* 1954. évi 46. sz.

¹³¹ Lásd MÓRA MIHÁLY – KOCSIS MIHÁLY: i. m. 171. p.

¹³² E törvényhelyhez került továbbá az 1951-es Bp-ben már rögzített szabály, miszerint a terheltnek vagy a védőjének kérelmére a tárgyalást a fenti esetben is meg kell tartani (a 158. §-ból a 154. §-ba került).

¹³³ Egyes büntető eljárási rendelkezések módosításáról. *Magyar Közlöny* 1957. 13. sz. 43–45. p.

¹³⁴ A büntető eljárás egyes rendelkezéseinek módosításáról. *Magyar Közlöny* 1958. 47. sz. 354–358. p.

ügyi költség viselésével kapcsolatos szabályokat módosította. Egyrészt kiegészült az 1951-es Bp. azzal a szabállyal, hogy ha egyedül a magánvádló fellebbezett és azt a másodfokú bíróság elutasította, a fellebbezési eljárás költségeinek megtérítésére őt kellett kötelezni (24. §). Felismerték ekkorra ugyanis, hogy a magánvádló felelősség nélkül fellebbezhetett, mert az nem jelentett számára semmilyen kockázatot. Ezzel kívánták tehát útját állni a felesleges fellebbezési eljárásoknak. Másrészt a jogalkotó kedvező helyzetbe kívánta hozni a magánvádlót azzal a szabállyal, hogy a vádelejtés egyes esetekben a bíróság – az eset körülményeihez képest – ne őt, hanem a terheltet kötelezze a büntető költség egészének vagy egy részének megfizetésére; illetve akkor is, ha a bíróság a terheltet a bűnösség megállapítása mellett felmentette (25. §).¹³⁵

4. Az 1951-es perrendtartás folyamatos „foltoztatása” már nem jelenthetett megfelelő jogalkotási formát, így 1962-ben megszületett az új eljárásjogi jogszabály: az *1962. évi 8. sz. tvr. a büntető eljárásról*.

A büntető eljárásnak egy egységes jogszabályban való rendezését több körülmény tette szükségessé. A kódex általános indokolása négy, az új szabályozást sürgető okcsoportról tett említést. Elsőként szerepelt, hogy új anyagi jogi törvényt alkottak (1961. évi V. törvény), mely automatikusan maga után vonta az eljárási jog módosítását is (átvették az 1961-es Btk. új terminus technikusait; az új, illetve módosított tényállások miatt pedig a hatásköri és illetékességi szabályokat újrászabályozták). Másik oknak tekinthető az 1951. évi III. törvényt módosító három novella részletszabályai között keletkezett ellentmondások kiküszöbölésének szükségessége. Harmadikként említendő, hogy további rendelkezésekkel kívánták az eljárást gyorsítani és egyszerűsíteni. [E szempontokat szolgálta pl. az, hogy az alaptalanul elrendelt nyomozások kiküszöbölése érdekében bevezették a feljelentés kiegészítését – 101. §; a terheltet nagy száma vagy egyéb ok ha nehezítette volna az ügy tárgyalását, megtiltotta a törvény az ügy egyszerűsítését, ill. kötelezővé tette az elkülönítést – 56. §; bevezette a „mellőzés” néhány esetét – 169. §, 179. § (2) bek., 211. §. A magánvád vonatkozásában e célokat szolgálta a „békítés” intézménye – 187. § (1) bek., és a tárgyalás mellőzésével pénzbüntetés kiszabása – 192–196. §]. Negyedik okként a szocialista törvényesség követelményének továbbfejlesztése szerepelt [melynek megerősítését legtipikusabban a garázda cselekmények elkövetőivel szembeni kemény fellépés szolgálta: az előzetes letartóztatás egyik okaként rögzítették azt, ha a terhelt szabadlábon hagyása az elkövetett bűntett jellege folytán a köznyugalmat zavarná – 120. § (1) bek. e) pont].

A fentiekben túl szemléletbeli változást már maga a jogszabály elnevezése is tükröz: az nem perrendtartás, amely csak a büntető perre, azaz a bírósági szakaszra utal, hanem a (teljes) büntető eljárásról szól.¹³⁶

¹³⁵ A III. Bpn. 25. §-ához fűződő indokolás szerint erre azért volt szükség, mert a magánvádas bűncselekmények esetén a terhelt sokszor már a tárgyalás előkészítésének szakaszában elégtételt ad az okozott sérelem miatt. A magánvádló elégtételt nyer ugyan (pl. a terhelt bocsánatkérése által), de mert a Btk. szerint magánindítványát nem vonhatja vissza, így az eljárásmegszüntetésének egyetlen lehetősége marad: a vádelejtés. Ilyen esetekben pedig méltánytalan lenne a magánvádlóra nézve, ha a bíróság elutasítaná a magánvádló azon kérelmét, hogy a készkiadásainak megtérítésére a terheltet kötelezze.

¹³⁶ A kódexnek „nemcsak a bírói szakaszt kell szem előtt tartania, hanem egyenlő súllyal az egész eljárást, annak elrendelésétől [...] a büntetés végrehajtásának befejezéséig”. Ennek érdekében „a nyomozó hatóságokról és az ügyészségről [...] részletesebben és nagyobb nyomatékkal rendelkezik.” (Általános indokolás 2. pont)

A sértette, illetve a magánvádlóra vonatkozó szabályozásban is módosulások következtek be. A sértett törvényi meghatározása továbbra is hiányzott (a 43. § csak jogait említi), de változatlanul az 1896. évi Perrendtartásbeli definícióval dolgoztak.¹³⁷

A törvény a magánvádra üldözendő bűncselekmények körét [32. § (1) bek.] módosította. A könnyű testi sértés, magánlaksértés, levéltitok megsértése, a rágalmozás és a becsületsértés megmaradtak. [Utóbbi kettő esetén továbbra is élt az a szabály, hogy azok közzéadások, ha büntető eljárásnak csak kívánatra volt helye – 34. § (4) bek.]. Új magánvádas bűncselekményként felvette a távközlési titok kifürkészését. Ugyanakkor kikerült az ingó vagy ingatlan dolog rongálása. Joggal jegyzi meg Tremmel ennek kapcsán, hogy „a magánvád intézménye tisztán személyiségi karakterűvé vált, a személyhez fűződő jogok védelmének eszköze lett”.¹³⁸

A magánvádlo jogi helyzetére vonatkozó szabályozással kapcsolatban az alábbiak állapíthatók meg. A magánvádlót a vád képvisellete során továbbra is a közzéadó jogosítványai illették. Eszerint a büntető ügy megismerése érdekében a tárgyalás előkészítésének és a tárgyalásnak az eljárási cselekményeinél jelen lehetett, az ügy iratait bármikor megtekinthette, a tárgyaláson kérdéseket intézhetett a ki- és meghallgatottakhoz. Az ügy előbbre vitele érdekében pedig több irányban indítványokat és nyilatkozatokat (észrevételeket) tehetett.

E törvény az 1951-es perrendtartással megegyezően korlátozást állított a magánvádlo önálló vádképviselési joga elé: az ügyész az eljárás bármely szakában átvehette a vád képviselétét, s a magánvádlót ez esetben a „csak sértett” jogai illették [34. § (2) bek.].

A magánvádlo perorvoslati jogosultsága annyiban volt korlátozott, hogy perújítási kérelmet csak akkor terjeszthetett elő, ha a sértettet nem nyilvánították bűnösnek [272. § (2) bek.].

Az eljárásban magánvádlóként – megegyezésük alapján, illetve a bíróság döntése szerint – továbbra is csak egy sértett léphetett fel, a többi sértetti jogokat gyakorolt [32. § (2) bek.].

Szintén régi szabály, hogy a magánvádlo a jogait személyesen vagy képviselője útján gyakorolja.¹³⁹ Nincs általános képviselési kényszer.

Az 1962-es Be-ben – a korábbi rendelkezésekhez hasonlóan – voltak a magánvádlo jogi helyzetét korlátozó rendelkezések is: a költségek előzetes bírói letétbe helyezésének előírása [315. § (2) bek.],¹⁴⁰ illetve a bűnügyi költségek viselésére kötelezés: az 1951-es szabályozással megegyezően [316. § (4) bek., 317. § (2) bek.]. Az előzetes bírói letétbe helyezés szabálya néhány évvel később olyan formán módosult, hogy a bíróság a magánvádlo által indítványozott tanú vagy szakértő megidőzését megfelelő összeg letétbe helyezésétől tehetette függővé: egyrészt a terhelt érdekében álló bizonyítás felvétele nem

¹³⁷ Lásd BARNA PÉTER – KIRÁLY TIBOR – SZABÓ LÁSZLÓNÉ: *Magyar büntető eljárási jog I. Egységes jegyzet.* (szerk.: Király Tibor) Bp. 1965. 135. p.

¹³⁸ TREMMEL: i. m. 41. p.

¹³⁹ 45. § (1) A magánvádlo, a sértett és az egyéb érdekelt a jogait képviselője útján is gyakorolhatja.

(2) A magánvádlo (a sértett és az ügyben szereplő egyéb érdekelt) képviselétére jogosult a meghatalmazott ügyvédi munkaközösség vagy ügyvéd; a törvényes képviselő; meghatalmazás alapján a nagykorú hozzátartozó; más olyan személy is, akit a képviseletre külön jogszabály feljogosít. Ha a magánvádlo (a sértett vagy az ügyben szereplő egyéb érdekelt) állami szerv, társadalmi szervezet vagy szövetkezet, képviselétére az erre feljogosított dolgozója, illetve a szövetkezet ügyintézésre jogosult tagja vagy alkalmazottja is jogosult [45. § (2)–(3) bek.].

¹⁴⁰ A tanú vagy szakértő megidőzését kérő magánvádlo köteles volt – a költségmentesség esetét kivéve – az előreláthatóan felmerülő költségeket megelőlegezni, s ha annak nem tett eleget, a tanút vagy szakértőt nem lehetett megidézni.

tehető függővé semmilyen összeg letétbe helyezésétől, másrészt már nem kötelező az előírás a magánvádlóra nézve sem (1966. évi 16. tvr. az egyes büntető rendelkezések módosításáról és kiegészítéséről 24. §). Megjegyzem, hatályos jogunkban már nem található ez az intézmény.

A magánvádló jogait – hagyományosan – a halál bekövetkezte, vagy a vádról való lemondás szüntette meg. A magánvádló esetén helyébe harminc napon belül a hozzátartozója (1961. évi V. törvény 114. §) léphetett [32. § (3) bek.]. A magánvádló a vádelejtést – indokolási kötelezettség nélkül – gyakorolhatta az előzetes meghallgatás és a tárgyalás alkalmával egyaránt – egészen az elsőfokú ítélet meghozatala céljából tartott zárt ülésig. Minthogy a vádelejtés továbbra is mindkét formában: kifejezett és hallgatólagos módon létezett, így a szabályszerű idézés ellenére való meg nem jelenésnek is az eljárás megszüntetése volt a következménye.¹⁴¹

Az 1957-es II. Bpn.-nel bevezetett „békítés” szabályai kibővültek ekkor. Valamennyi magánvádas bűncselekmény esetén bevezetésre került a személyes meghallgatás. A magánvádlónak a meghallgatásról való ki nem mentett távolmaradása továbbra is vádelejtésnek volt tekintendő. Új szabály volt viszont, hogy az előzetes meghallgatást és a kibékítés megkísérlését népi ülnök és bírósági titkár is végezhetette [187. § (1), (2), (4) bek.]. A népi ülnök által tartott előzetes meghallgatás nem volt szerencsés megoldás, s erre hívta fel a figyelmet *Neményi Béla* is. Ő azzal érvelt – helyesen –, hogy az ott felvett adatok indítják el az eljárást valamely irányban, s az ott elhangzottaktól függ, hogy a békítés biztosítja-e az eljárás gyors elintézését vagy sem. Ezért a személyes meghallgatást vezető személynek jogi rálátása is kell, hogy legyen az ügyre: megfelelően kell „terelgetnie” a terheltet és a magánvádlót, jól kell őket nyilatkozatra bírni, a bizonyítékokat összegyűjteni és esetleges intézkedéseket meghozni. E követelményeknek viszont egy nem jogvégzett népi ülnök nem tud megfelelni.¹⁴²

Új intézmény volt a tárgyalás mellőzésével pénzbüntetés kiszabása is (192–196. §), melyet szintén a tárgyalás előkészítésének szakaszában helyeztek el, s célja a „kibékítéshez” hasonlóan a gyors és egyszerűsített eljárás biztosítása volt.¹⁴³ A magánvádas ügyekkel való viszonyára a törvény általános indokolásának 4. pontja mutat rá: „Az új rendelkezés előreláthatólag a járásbírókat még mindig jelentős mértékben megterhelő, rágalmozás vagy becsületéért miatt indított magánvádas ügyekben lesz különösen gyakorlati jelentőségű.”¹⁴⁴

Az 1962-es Be. a tárgyalás előkészítési szakban rögzítette azt is, hogy külön jogszabály alapján más állami szerv vagy társadalmi szervezet is jogosulttá vált a magánvádas ügyek előkészítésére (191. §). E törvényhely pedig „jelzi a fejlődésnek azt az irányát, hogy a társadalmi védekezés a bűnözés elleni küzdelemben egyre nagyobb szerephez jut”¹⁴⁵ Nem sokat kellett várni e szervezetek megalakulására: még azévből a SZOT Elnökségének 56/1962. (X. 21.) sz. határozatával¹⁴⁶ a száz főt meghaladó vállalatoknál

¹⁴¹ Be. 33. §, 187. § (1)–(2) bek., 198. § (2) bek., 221. § (2) bek. c) pont.

¹⁴² NEMÉNYI BÉLA: A magánvád – de lege ferenda. *Magyar Jog* 1968/7. sz. 390. p.

¹⁴³ Az eljárás lefolytatásának feltétele volt, hogy csekély jelentőségű büntetett forogjon fenn, a Btk. arra lehetővé tegye pénzbüntetés kiszabását, egyszerű legyen a tényállás, a terhelt beismerő vallomást tegyen, és az ügyész indítványozza. Szubjektív feltétele pedig az volt, hogy a büntetés célja tárgyalás tartása nélkül is elérhető.

¹⁴⁴ *A büntető eljárás*. Bp., 1962. 9. p.

¹⁴⁵ Részlet a miniszteri indokolásból. *A büntető eljárás*. Bp., 1962. 107. p.

¹⁴⁶ „A társadalmi bíróságok megalakításáról, szervezetéről és működéséről”. *Magyar Közlöny* 1962. 77. sz. 659–664. p.

társadalmi bíróságokat állítottak fel. Az 1962. évi 24. tvr.¹⁴⁷ kimondta, hogy ha a vállalat dolgozója a vállalat másik dolgozója ellen becsületsértést, rágalmazást vagy könnyű testi sértést követ el, ennek elbírálása a társadalmi bíróság elé tartozik. Az eljárásra a sértett dolgozó panasza alapján kerülhet sor, amelynek előterjesztési ideje a cselekmény elkövetésétől, illetve az elkövető személyének tudomásra jutásától számított 30 nap volt [11. § (1)–(2) bek.]. A tvr. is szabályozta a békítés megkísérlését: a társadalmi bíróság fel szólíthatta a felelősségre vont dolgozót, hogy a sértettől kérjen bocsánatot, az okozott kárt pedig térítse meg. A békítés eredménytelensége esetén intézkedéseket (figyelmeztetés, megrovás, ötszáz forintig terjedő pénzbírság, kártérítésre kötelezés, kényszerelvonó-kezelés) hozhatott a dolgozóval szemben (20–22. §). A tárgyalásról történő igazolatlan távolmaradásnak ez esetben is az eljárás megszüntetése volt a következménye [18. § (2) bek.]. A társadalmi bíróság határozatának felülvizsgálatát kérhette az ügy sértette a járásbíróságtól [28. § (1) bek. d) pont]. A főszabály a fenti három büncselekmény esetén tehát a dolgozók e választott szervei általi eljárás volt. Kivételt képezett, ha a társadalmi bíróság bármilyen okból nem tudta az ügy körülményeit tisztázni, ekkor ui. haladéktalanul áttette azt a járásbírósághoz [25. § (2) bek.].

Az évek múlásával rájöttek, hogy nem túl szerencsés megoldás igazságszolgáltatási feladatokat széles körben társadalmi szervekre bízni. Ezért 1975-ben átalakították a társadalmi bíróságok rendszerét, melyek ezután csak a dolgozó szocialista együttélés szabályainak megsértése esetén járhattak el, de csak abban az esetben, ha az nem valósított meg büncselekményt vagy szabálysértést, ellenkező esetben az arra illetékes állami szerv bírálta el az ügyet. Igazságszolgáltatási feladataikat a társadalmi funkciók váltották fel.

5. A szocializmus korszakában a magánindítvány és a magánvád megítélésére és szükségességére nézve egymásnak ellentmondó vélemények születtek. Így például az 1961. évi Btk. 27. §-ához fűzött miniszteri indokolásban az áll, hogy „a magánindítvány intézménye korlátozza az állam büntetőjogi igényét, tehát voltaképpen ellenkezik a szocialista büntetőjog természetével. Ámde ma még szükség van erre az intézményre [...]” Az 1965-ös egyetemi jegyzetben (Barna – Király – Szabóné) viszont az olvasható, hogy „a magánindítvány idegensége a szocialista büntetőjogban vitatható, a magánvád pedig igen jól megfér a szocialista büntető eljárási jog más intézményeivel. A magánvád ui. a társadalom tagjainak aktív bevonását jelentheti a bűnözés elleni küzdelemben.”¹⁴⁸

Lassan ismét lezárult egy korszak a büntető eljárásjog történetében, s a megváltozott viszonyok új büntető perjogi kódex, az 1973. évi I. törvény megalkotását tették szükségessé. A magánvád területén továbbra is többségben maradt az az álláspont, hogy a sértetti vádképviselő intézménye jól bevált a gyakorlatban, így az 1962-es szabályozás nagy része e tekintetben megmaradt, s inkább bővítették, pontosították a rendelkezéseket.

¹⁴⁷ „A társadalmi bíróságokról.” *Magyar Közlöny* 1962. 77. sz. 653–659. p.

¹⁴⁸ I. m. 137. p. E megállapítás mindenképpen összecseng az 1962. évi Be. 2. § (2) bek., illetve 99. § (1) bek. rendelkezéseivel, melyek szerint „A büntettek megakadályozása, felderítése és azok elkövetőinek felelősségre vonása az egész társadalom érdeke, ezért ennek elősegítése minden állampolgár erkölcsi kötelessége”, ill. „A tudomására jutott büntett feljelentése minden állampolgár joga és erkölcsi kötelessége.”

IV. Összegzés

A nemzetközi és a hazai fejlődés bemutatása alapján megállapítható, hogy mondhatni évszázadok óta, de napjainkban is vitatéma a közvád és a magánvád elhatárolása, illetőleg az a kérdés, hogy milyen bűncselekmények legyenek közvádra, illetőleg magánvádra üldözendők. Azon államokban, ahol a sértetti vádképviselőnek teret engedtek, ott a magánvád intézményének többfajta formájával találkozhatunk: beszélhetünk főmagánvádlóról, pótmagánvádlóról és mellékmagánvádról, ez utóbbin belül pedig kisegítő, illetve együttes magánvádról.

Jogrendszerünkre is jellemző, hogy a sértett joghelyzete koronként igen változó volt. Kezdetben a magánvád mindhárom formája létezett, hatályos eljárási törvényünkben, az 1973. évi I. törvényben azonban csak a főmagánvád maradt meg. Az új büntetőeljárási törvény, az 1998. évi XIX. törvény viszont – a sértett perjogi helyzetét erősítendő – újra feléleszti a pótmagánvád intézményét.

JUDIT KOVÁCS

DIE GESCHICHTE DER REGELUNG DER PRIVATKLAGE IN UNGARN BIS ZUM ERSCHEINEN DES GESETZES I. ZU 1973

(Zusammenfassung)

In der Geschichte des Strafverfahrens bildeten sich mehrere Varianten der Anklageerhebung und Anklagevertretung aus. Im Frühstadium – in der Antike und im Frühmittelalter, in der Zeit der Rache, Blutrache und des Sühnegeldsystems – hatte nur der Verletzte das Recht, Anschuldigungsrechte auszuüben. Paralell zu dieser Sache entwickelte sich die Institution der Volkanschuldigung (*actio popularis*) – in dem antiken Rom dann in England – heraus, wonach jeder Bürger berechtigt gewesen ist, die Anschuldigung zu erheben.

Infolge der Stärkung der Strafgewalt des Staates und der Staatsrechtlichung der Strafrechtes entwickelte sich allmählich die behördliche Anklageerhebung und Anklagevertretung. Die staatlichen Anklagebehörden (Staatsanwaltschaften) bekamen die Aufgabe des Anschuldigens.

Wegen dieser Entwicklung wurde die nächste Frage ob die staatliche Anklagebehörde im Falle jedes Verbrechens die Anschuldigung (Anklagemonopol) erhebt oder ob in einzelnen Fällen auch der Verletzte die Anklagevertretung (Privatankläger) haben kann.

In den Staaten wo man die Anklagevertretung des Verletzten in Gebrauch hat, kann man mehrere Formen der Institution der Privatklage treffen: man kann über (selbständigen) Privatklage, subsidiären Privatklage und Nebenklage sprechen.

Der selbständige Privatankläger ist, der selbstständig, unabhängig vom Anwalt die Anschuldigung vertritt. Der subsidiäre Privatankläger ist, der die Anschuldigung statt des Anwalts vertreten darf – falls er die Anklageerhebung verweigert oder die Anschuldigung fallen lässt. In der Nebenklage hat der Verletzte mit dem Anwalt gleichzeitig die Anklagevertretung.

In unserem Rechtssystem kamen alle drei Formen vor, aber im Gesetz I. zu 1973 blieb nur die Privatklage erhalten. Das Gesetz XIX. zu 1998 aber belebt auch die Institution der subsidiären Privatklage. Die Abhandlung stellt die einzelnen Phasen der Entwicklung dar.